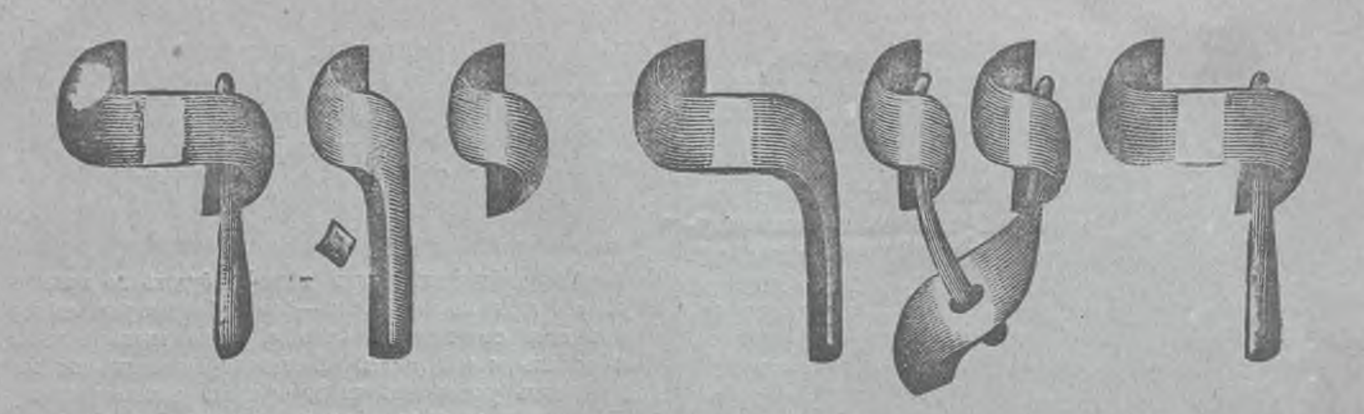

(DER JUDE)

ציימשריפט

פיר אלע יודישע אינטערעסען.

ערשיינט יעדע וואך.

←→ פערלאג: חברה „אחיאסף". ←→

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:
אסטרייך-אונגארן —.12 קראנען.
האלביאהריג —.6 „
פירטעליאהריג —.3 „
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק.
אנדערע לענדער —.15 „
אמעריקא, ענגלאנד—.10 שילינג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדער קליינע שורה פעטיט 20 העללער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

דער פרייז פיר רוססלאנד:
גאנץ יאהרליך —.5 רוביל.
האלב יאהרליך —.3 רוביל:
פירטעל יאהרליך 1.50 רו"כ.
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפריל — 2 „
דען 1טען אויגוסט — 1 „

איינצעלנע נומערן 15 קאפ. — 30 העלער.

קראקויא, טבת תרס"א. נומר 2. Krakau. 10 Januar 1901.

אינהאלט:

ה. תרס"א ← וואכען־קאלענדער (לוח) ← 1901

די טעג פון חודש	די טעג פון וואך	טבת יאנואר־סטיטשען	נייער ס. יאנואר	אלט. ס. יאנואר
כ"ב	זונטאג		13	1
כ"ג	מאנטאג		14	2
כ"ד	דינסטאג		15	3
כ"ה	מיטוואך		16	4
כ"ו	דאנערש.		17	5
כ"ז	פרייטאג		18	6
כ"ח	שבת	שבת וארא. מבה"ח	19	7

טאג	יאהר	קורצע פערצייכנונגען פון דער יודישער געשיכטע.
כ"ב	ה' ת"ן	געשטארבען הגי ר' הלל רב אין אלטונא האמבורג און זאלקיעוו.
כ"ג	ה'תקכד	„ הג' ר' יצחק זרחיה אזולאי אביו של חיר"א.
כ"ד	ה' תקעג	„ הג' ר' שניאור זלמן מלאדי.
כ"ה	ג' תנ"ה	האבען די יודען צושטערט דעם מקדש פון די שומרונים אויף דעם בארג גריזים.
„	ה'תרמה	געשטארבען הג' ר' יוסף רויזען רב אין סלאנים.
כ"ו	ה'ת"ע	אויף בעפעהל פון קייזער יאזעף 1 פיעל יודישע ביכער פערברענט.
כ"ז	ה' תע"ג	א רעליגיעזער וכוח צווישען רבנים און גלחים פאר דעם פאבסט בענעדיקט XIII.
כ"ח	ה'תקצא	געשטארבען אין צפת הג' ר' חיים פינסקער רב.

צו אבאנירען:

אין קראקא:
Administration „DER JUDE", Krakau, Gertrudy 19.

אין ווארשא:
Verlag „Achiasaf", Warschau, Postkiste Nr 25, mündlich: Twarda 6, Thür 4.

אין וויען:
E. Torczyner, Wien II. Krumbaumg. I.

אין לאדז, ביי אונזערעם פערטרעטער:
S. Hochberg, Lodz, Cegielnianastr. 36.

"דער יוד" איז אויך איינגעטראגען אין דער צייטונגספרייזליסטע דער ק. ק. עסטרייכישען פאסט אונטער דער נומער 1920 a Nachtrag VII.

III. Jahrgang. **DER JUDE.** Nr. 2

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:
אסטרייך-אונגארן —.12 קראָנען.
האלביאהריג —.6 "
פירטעליאהריג —.3 "
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק
אנדערע לענדער —.15 "
אמעריקא, ענגלאנד—.10 שילינג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדע קליינע שורה פעטיט
20 העלער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

Erscheint Donnerstag.

צייטשריפט
פיר אלע יודישע אינטערעסען.
ערשיינט יעדע וואָך.
פערלאג: חברת „אחיאסף".

דער פרייז פיר רוססלאנד:
גאַנץ-יאהרליך —.5 רוביל.
האלב-יאָהרליך —.3 רוביל.
פירטעל-יאָהרליך 1.50 רוביל.
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפריל — 2 "
דען 1טען אויגוסט — 1 "

ענדערען די אדרעסע קאסט 20 קאפ.

קראָקויא, טבת תרס"א. נומר 2. Krakau, 10 Jänner 1901.

נאַרדוי איבער די גלייכע רעכטע פאַר יודען.

אַלע אונזער־ע געדאַנקען און געפיהלען זענען אַ גאַנצע וועלט, וואו עס קומען פאָר שטענדיגע מלחמות צווישען איינציגע געדאַנקען און געפיהלען. וויכטיגע געדאַנקען און קרעפטיגע געפיהלען פערבינדען און הערשען איבער די וועניגער וויכטיגע געדאַנקען און די שוואַכערע געפיהלען. אונזער גייסטיגע וועלט ווערט ביי יעדעם מענשען צוזאַמענגעהאַלטען פון אַ גאַנ'ץ קליינער צאָהל הערשענדע הויפטגעדאַנקען. צו אַזוינע געדאַנקען געהערט איצט ביי יעדערען פון אונז דער ציוניזם. ווי אַ הערשענדער הויפטגעדאַנקען וואַרפט ער אַ גאַנ'ץ בעזונדערעס ליכט אויף אַלע פראַגען פון אונזער איצטיגען לעבען, אויף אונזער פערגאַנגענהייט און צוקונפט. נאַטירליך, איז דאָס ליכט, מיט וועלכען דער ציוניזם בעלייכט די פערשידענע זייטען פון אונזער לעבען און געשיכטע ניט ביי אַלע ציוניסטען דאָסזעלביגע. דאָס הייננט אָב פון דעם, מיט וועלכע אַנדערע הויפטגעדאַנקען און געפיהלען איז דער ציוניזם פערבונדען. די בעלייכטונג וועלכע עס גיט אונז דער ציוניזם בכלל, מוז שוין זיין פערשידען פון דער בעלייכטונג וועלכע עס גיבען אונז גאַנ'ץ אַנדערע בעוועגונגען.

פאַר אַלע אונזערע אַסימילאַציאָנסיודען געהערען די לעצטע 100 יאָהר צו דער גלענצענדסטער צייט פון אונזער געשיכטע, וואו זיי זעהען נור ליכט און גלאַנ'ץ. פאַר די יודישע היסטאָריקער איז מענדעלסאָהן דער איידעלער העלד, וואָס פערטרייבט די פינסטערקייט און ברענגט די מויערען, וועלכע טהיילען אָב די יודען פון דער גרויסער און פרייער וועלט. די מענשען, וואָס האָבען געפיהרט מלחמה פאַר גלייכע רעכטע, זענען פאַר זיי העלדען, וועלכע ברעכען די קייטען פון דער יודישער קנעכטשאַפט און מאַכען די יודען פאַר בירגער גלייך מיט זייערע קריסטליכע שכנים.

אין דעם שטענדיגען לויבען און בעזינגען פון דער פערגאַנגענער צייט האָט מען ניט געזעהן די פיעל שאָטענס און דאָס שלעכטס, וואָס זענען געווען פערבונדען מיט די גוטע זייטען פון השכלה און עמאַנסיפאַציאָן. ערשט דער ציוניזם, וואָס האָט אויפגעוויזען אַז דער וועג, אויף וועלכען מיר שטעהען איצט, איז ניט דער ריכטיגער, האָט צוגלייך געמוזט אויך אויפווייזען, דאָס דער וועג, אויף וועלכען מיר זענען געקומען צו אונזער איצטיגער לאַגע, איז אויך געווען פאַלש. פרי'ץ סמאָלענסקי איז דער ערשטער געווען, וועלכער האָט, אמת אַביסיל שוין איבערהאַנדיג די מאָס, אויפגעוויזען די שלעכטע זייטען פון דער השכלה־בעוועגונג און וועלכער איז דערום מיט זיין גאַנצען כַּעַס פון זיין הייסער נאַטור ארויסגעטרעטען געגען מענדעלסאָהנען. נאַרדוי האָט איצט געמאַכט אַ טריט ווייטער און מיט דערזעלבער קראַפט האָט ער צוריסען די בלומען, מיט וועלכע זענען געווען בעפוצט די קעמפפער פאַר גלייכע רעכטע.

אין זיי זעהט נאַרדוי ניט קיין העלדען, נאָר מענשען, וועלכע האָבען פערקויפט די נאַציאָנאַלע יְרוּשָׁה פון זייערע אָבוֹת, ער זעהט אין זיי מענשען, וועלכע האָבען געפיהרט דאָס פאָלק צו פערדערבען און צום טויט. און ווי האָבען זיי געפיהרט די מלחמה? זענען זיי דען ארויסגעטרעטען אין נאָמען פון פאָלק, האָבען זיי דען געהאַט מוטה אין זיך צו זאָגען דעם אמת איבער דאָס יודישע פאָלק, איבער ציון און איבער אונזער גלויבען? ניין, זיי האָבען די גלייכע רעכטע נור דורך פאַלשקייטען און ערנידערונגען דערגרייכט. „איך ווער רויט פון שאַנד, ווען איך לייען איבער די דאָזיגע צייט פון אונזער געשיכטע", שרייט אויס נאַרדוי.

און וואָס האָבען אונז געגעבען די גלייכע רעכטע? אויף די פראַגע ענטפערט נאַרדוי, דאָס זיי האָבען אונז חוץ אומגליקען גאָר נישט ניט געבראַכט. „דער צוזאַמענהאַנג מיט אונזער געשיכטע איז צוריסען געוואָרען. דער צוזאַמענהאַנג מיט די יודען פון פערשידענע לענדער איז שוואַך געוואָרען. עס איז אויפגעוואַקסען אַ דור אָהן יודישע געפיהלען און אָהן יודישעם בעוואוסטזיין, וואָס פיהלט אפילו אָפט ווי עכטע אַנטיסעמיטען". די גלייכע רעכטע קענען מיר איבערהויפט נישט אויסנוצען, כָּל זְמַן אין פאָלק איז נאָך דאָ חאָטש אַ קליינער טהייל, וואָס איז פיינדליך געגען אונז. דאָס פאָלק קען בשום אופן ניט צופרידען זיין, זעהענדיג אין יודען בעאַמטע און פאָליטיקער. פאַר'ן פאָלק איז יעדער בעאַמטער איין הערשענדער, די יודען ווערען אָבער אומעטום בעטראַכט ווי פרעמדע און קיין פאָלק וויל זיך ניט לאָזען בעהערשען פון פרעמדע. דער אַנטהייל פון יודען אין פאָליטישען לעבען פיהרט דערום נור צו שלעכטס, ווייל ער וועקט אומעטום די שנאה צו יודען און שטאַרקט דערום דעם אַנטיסעמיטיזם. דער צו גרויסער אנטהייל פון יודען אין פאָליטישע פאַרטייען נעמט צו פון די ליבעראַלע פאַרטייען זייער אַנזעהען אין פאָלק און ערשווערט דורך דעם די פערברייטונג פון ניצליכע און הויכע אידעען. די פאָליטישע פרייהייט פון יודען איז דערום, נאָך נאַרדוס מיינונג, שעדליך אי פאַר די יודען, אי פאַר די קריסטען. זאָלען מיר זיך אפשר דערום אבזאָגען פון אונזערע רעכטע? דאָס געוויס ניט. מיר מוזען אומעטום שטעהען פאַר אונזערע רעכטע דאָ, וואו מיר האָבען זיי און קעמפפען פאַר

די רעכטע אין יענע לענדער, וואו מיר האבען זיי נאך ניט. אבער מיר דארפען פערלאנגען ניט פאליטישע, נאר בירגערליכע רעכטע. נארדוי מאכט איין אונטערשיעד צווישען בירגערליכע און צווישען פאליטישע רעכטע. בירגערליכע רעכטע הייסט די גלייכהייט פאר'ן געזעץ, דאס רעכט צו וואהנען אומעטום, זיך צו לערנען אומעטום און די פרייהייט פון בעשעפטיגונג. פאליטישע רעכטע (אזוינע רעכטע עקזיסטירען איבערהויפט נור אין לענדער מיט פארלאמענטען) הייסט: אויסקלויבען בעאמטע, מיטגליעדער פון פארלאמענטען און אנטהייל נעהמען אין פאליטישע פארטייען.

אבציהענדיג די פיעל ענערגיע, וואס ווערט פון יודישער זייט פערברויכט אויף די פאליטישע ארבייט אין יעדען לאנד, וויל נארדוי צוזאמענציהען די גאנצע יודישע ארבייט אין דעם יודישען גהעטא. נארדוי שרעקט זיך ניט פאר דעם ווארט. מיר זענען אבגעזונדערט, מיר זענען איין פרעמדע נאציאן און מיר ווילען אומעטום אויך אין איירופא פיהרען איין אייגענעם לעבען. מיר ווילען ביי אונז פערייניגען אלע יודישע קרעפטען, דאן וועט ביי אונז געשאפען ווערען א שטארקער שטראם פון יודישען לעבען, ווי עס איז אמאל געוועזען, בעת מיר זענען געווען אין גאנצען אבגעטהיילט פון דער אויסענדיגער וועלט. אונזער איצטיגער גהעטא דארף אבער זיין רייך אין לעבען, אין געדאנקען, וועלכע שאפט אומעטום די נייע צייט. מיר וועלען אויך גרינדען אייגענע גימנאזיעס און אייגענע אוניווערזיטעטען, מיר וועלען בויען אייגענע טהעאטערן און מוזעען, מיר וועלען זיך אומעטום נעהן ווי א בעזונדערע נאציאן, וואס וואהנט זעלבסטשטענדיג אין איירופא. דאס זעלבסטשטענדיגע גייסטיגע לעבען אין יודישען גהעטא דארף פאר אונז זיין איין פארברייטונג צו דעם פולען זעלבסטשטענדיגען נאציאנאלען לעבען, אויף וועלכען מיר האפען.

די דאזיגע געדאנקען האט ערשט ניט לאנג מאקס נארדוי אויסגעדריקט אין זיינע ארטיקלען איבער די גלייכע רעכטע. די געדאנקען זענען אויסגעדריקט אין דער געוועהנליכער שארפער פארם, וועלכע מיר געפינען אומעטום ביי איהם. נארדוי בלייבט איבערהויפט ניט שטעהן אין מיטען גאנג פון זיינע געדאנקען, ער דענקט יעדען געדאנק דורך ביז'ן סוף. ער געהט גלייך פון איין שלוס צום אנדערען, און ש'עקט זיך פאר די רעזולטאטען פון זיין דענקען קיינמאל נישט אב. מיט זיין גאנצער ענערגיע טריט ער שטענדיג ארויס פאר דעם אמת, צו וועלכען ער קומט דורך זיין דענקען. אלסדינג, וואס ליגט איהם אין וועג, וועט ער רייסען און ברעכען, געטריבען דורך די געוואלטיגע קראפט, וואס ברענט אין איהם, דער אמת, צו וועלכען ער קומט מוז געהן זיין וועג, ער וועט בערג צורייסען און צומאהלען. נארדוי וועט אלעמאל זיכער און פעסט ארויסטרעטען, ווייל ער געהערט צו די נאטורען, וואס שרעקען זיך ניט פאר מלחמה, ווייל ער איז פעלזענשטארק אין זיין גלויבען אין דעם נצחון פון אמת; אבער די ענערגיע פון זיין דענקען פיהרט איהם שטענדיג אויף איין ליניע און דורך דעם קוקט ער אפט ניט אויף אנדערע ליניען. די לוסט צו מלחמה, צו וועלכער עס טרייבט איהם זיין נאטור, פיהרט איהם צו צו שארף אויסגעדריקטע געדאנקען, וועלכע פערלירען אין דער שארפקייט אפט צו פיעל זייטען פון דער ריכטיגקייט.

דאסזעלביגע זעהען מיר אויך אין זיינע לעצטע ארטיקלען. נארדוי איז געוויס גערעכט, ווען ער זאגט דאס די גלייכע רעכטע האבען אבגעשוואכט אומעטום דאס יודישע נאציאנאלע געפיהל, ער איז אויך גערעכט ווען ער זאגט דאס די גלייכע רעכטע האבען אונז ניט געגעבען אלץ, וואס מיר האבען דורך זיי גערעכענט צו קריגען. מיר קענען אויך אין זיי ניט געפינען אונזער גאנצע בעפרידיגונג. שוין דורך דעם אליין,

פעלעטאן.

שלים-שלים-מזל.

(בריעף פון מנחם מענדלין צו שלום-עליכם'ן).

(פארטזעצונג).

אבגעפארטיגט זיך מיט דער ירושה, ווילט זיך מיר זעהען מיט מיין שוואגער, שוין א שאק מיט יאהרען אז מיר האבען זיך ניט געזעהען.

— וואו איז ערגיץ דיין לוי-יצחק? — פרעג איך ביי מיין שוועסטער.

— גוט וואס דו ביזט געקומען — מאכט צו מיר יענטיל — עפיס א שלים-מזל האט זיך אן איהם אנגעטשעפעט פון גאנץ פריה אן און לאזט איהם ניט אב. געה נור אריין אין אלקיר, ווער געוואהר וואס וויל ער האבען פון זיין לעבען?

איך קום אריין אין אלקיר אריין, טרעף איך מיין שוואגער זיצען אין בעט און נעבען איהם זיצט א שווארצער פארשוין מיט גראבע ליפען און מיט שיטערע צייהן. דער שווארצער פארשוין מיט די גראבע ליפען האלט מיין לוי יצחק'ן פאר ביידע הענד, טרייסעלט איהם און רעדט איבער איהם און רעדט און רעדט פון פייער און פון וואסער, פינעט מיט דער נשמה, און לוי יצחק נעבאך קוקט איהם גלייך אין פנים אריין, ענטפערט איהם נישט דאס אנדערע ווארט און דער שטערען ביי איהם שוויצט. מיין שוואגער לוי יצחק דארפט איהר וויסען איז א גרויסער שוויגער און איז פעררעכענט אין שטאדט פאר א יונגען-מאן א חכם, מחמת ער האט א הויכען שטערען מיט גרויסע ווינקלען, וואס אפילו אז ער שווייגט זעהט מען אז עס ארבייט ביי איהם דער מח... מיך דערזעהען לויפט ער אקעגען מיט א שמחה; איך זעה אז ער איז זיך מחיה וואס איך בין אנגעקומען און ער קען זיך ארויסרייסען פונ'ם פארשוין מיט די גראבע ליפען. יענער איז אבער אויך נישט קיין נארר; ער נעמט איהם ווידער אמאל פאר ביידע הענד און בעזעצט איהם צוריק אין בעט אריין און רופט זיך אן צו מיר.

— אט האט איהר שוין דאכט זיך גאר א קלוגען מענשען, וואס פערשטעהט א געשעפט, קומט צו עפיס איז בלאטע. איך זיץ דא פון גאנץ פריה אן און האק האלק, איך וויל איהם גליקליך מאכען, לאזט ער זיך ניט! איין אומגליק מיט א יודען!

— איהר ווילט ביי איהם, זאג איך, עפים קויפען, צי פערקויפען?

— נישט קויפען, זאגט ער, און נישט פערקויפען; איך וויל נור בעוואהרענען זיין ווייב מיט זיינע קינדער, טאמער חלילה די שעה זאל ניט זיין...

— איהר זענט אפשר, זאג איך, איין אגענט?

— כמעט, זאגט ער, ווי געטראפען.

— און אפשר, זאג איך, נאך פון „אקוויטעבל"?

— גלייך, זאגט ער, ווי איהר זענט געוועזען דערביי.

— וועל איך אייך, זאג איך, דערצעהלען א שענע מעשה. ביי אונז איז איינער געוועזן פערשטראפירט אין צעהען טויזענד קערבליך און איז פלוצים אוועקגעשטארבען, האט ער געגומען געלד, דאס הייסט ניט ער, די יורשים זיינע, און אצונד האבען זיי געעפענט א שארפע קראם...

מיין פארשוין מיט די גראבע ליפען האט דערהערט די דאזיגע ווערטער, איז ער אראבגעשפרונגען פונ'ם בעט, האט געגעבען א פלעסקע מיט די הענד און האט אנגעהויבען לויפען איבער'ן שטוב ווי א משוגע'נער.

— נו? דיינט זעהט איהר שוין? איהר הערט ווערטער? צעהען טויזענד קארבען! א ווערטעלי אויסצורעדען! צע—הען טוי—זענד קארבען!! איהר האט אמאל געפרובט פערדינען מיט אמאל אזוי פיעל געלד? איהר

דאָס דורך די רעכטע קענען מיר נור קריגען די פרייהייט פון יעדער איינצעלנער פערזאָן און ניט די נאַציאָנאַלע פרייהייט, ווייטער איז ער אויך גערעכט, ווען ער זאָגט, דאָס מיר דאַרפען האָבען רעכטע און דאַרפען אַנווענדען אונזער גאַנצע קראַפט די רעכטע צו קריגען. ער איז אָבער, נאָך אונזער מיינונג, ניט גערעכט, ווען ער רעדט פון אַ אונטערשיעד צווישען בירגערליכע און פאָליטישע רעכטע. אין די לענדער, וואו די הערשאַפט געהערט אין גאַנצען אָדער נור צום טהייל דעם פאָלק, דאַרפען אויך די יודען האָבען די מעגליכקייט צו פערטהיידיגען וייערע בירגערליכע רעכטע און די פערטהיידיגונג קען נור מעגליך זיין נור דורך דעם אַנטהייל, וואָס די יודען קענען נעהמען אין פאָליטישען לעבען פון לאַנד. אַלע אונזערע בירגערליכע רעכטע וועלען זיין אָהן שום מַמָשוּת, ווען מיר וועלען זיך אָבזאָגען פון דער מעגליכקייט זיי צו פערטהיידיגען דורך די פאָליטישע מיטלען, וועלכע זענען געגעבען געוואָרען די פעלקער אין די מַעֲרָב אייראָפּעאישע לענדער. מיר געפינען איבערהויפט ניט פאַר מעגליך פונאַנדער טהיילען צווישען בירגערליכע און פאָליטישע רעכטע. די געזעצען פון לאַנד בעריהרען שטענדיג פערשידענע זייטען פון בירגערליכען לעבען, פון מִסְחָר, פון בילדונג און ווי קענען די יודען, וועלכע זענען פעראינטערעסירט אין די אָדער יענע געזעצען, וואָס זענען נוֹגֵעַ צו זייערע אינטערעסען אין האַנדעל, אין בילדונג אָדער אין אַנדערע פראַגען פון זייער לעבען ניט אַנטהייל נעהמען אין דער פאָליטישער אַרבייט פון פאָלק, אין די פערשידענע פאַרטייען, וואָס בעריהרען אויך זייער לעבען? מיר געפינען אויך פאַר פאַלש די מיינונג פון נאָרדוי, דאָס ווען די יודען וועלען זיך אָבזאָגען פון דעם אַנטהייל אין „הערשאַפט", וועט דאַן דער אַנטיסעמיטיזם פערקלענערט ווערען. דאָס בעווייזט אונז דער אַנטיסעמיטיזם אין די לענדער, וואו די יודען האָבען ניט קיין פאָליטישע רעכטע און וואו זיי האָבען אפילו ניט אַלע בירגערליכע רעכטע. איז דען דער אַנטיסעמיטיזם ניט גענוג גרויס אין די לענדער, וואו די יודען זענען נאָך גאַנץ ווייט פון פאָליטישע רעכטע? שרייען דען ניט די אַנטיסעמיטען, ווען די יודען פערנעהמען עפּיס אַ וויכטיגען אָרט אין האַנדעל, שרייען זיי דען ניט פון דער יודישער הערשאַפט אין דער ליטעראַטור? מיט דעם אָבזאָגען זיך פון די פאָליטישע רעכטע קען אונזער לאַגע אין די אייראָפּעאישע לענדער נור שוואַכער ווערען. מיר פערלירען די מעגליכקייט אויך אַנטהייל צו נעהמען אין דער געזעצגעבונג און בלייבענדיג ביי פערקלענערטע רעכטע פערלירען מיר דורך דעם פיעל אין אַנזעהען ביי אונזערע קריסטליכע שכנים. אמת, אין יעדען לאַנד זענען געוויסע טהיילען געגען אונזערע פאָליטישע רעכטע, אָבער דיזעלבע זענען אויך געגען די בירגערליכע רעכטע. די געזעצגעבונג קען קיינמאָל ניט שטעהן גור אויף די פונקטען, אויף וועלכע אַלע זענען מַסְכִּים, אפילו די קלענסטע מינדערהייט, די געזעצגעבונג האָט אַלע מאָל דעם צוועק צו ערציהען דאָס פאָלק, איהם צו הויבען צו העכערע יְסוֹדוֹת פון גערעכטיגקייט, און די גערעכטיגקייט פערלאַנגט פאַר דעם יודען די רעכטע אין זייער פולער מאָס. איינס נור דאַרפען מיר פערלאַנגען, אַז די רעכטע זאָלען די יודען אומעטום פערלאַנגען אַלס יודען, אין לעבען זאָלען זיי אומעטום אַרויסטרעטען אָפען ווי טהיילען פון אַ איינהייטליכען יודישען פאָלק. ניט אָננעהמענדיג די אונטערשיידונג צווישען בירגערליכע און פאָליטישע רעכטע זענען מיר אָבער מסכים אין גאַנצען מיט נאָרדוי'ן, ווען ער רעדט פון צוריקקעהר צום יודישען געהעטאָ, אונטער וועלכעס ער מיינט די צונויפציהונג פון אַלע יודישע קרעפטען אין דער אַרבייט פאַר דאָס יודישע פאָלק און פאַר יודישע אינטערעסען. דאָס געהעטאָ דאַרף ווערען איין אָרט, וואו אַלע יודען וועלען ווי ברידער אַרבייטען צוזאַמען, אום צו מאַכען אונזער

האָט אַ סך אַזעלכע געשעפטען ביי איצטיגע ביטערע צייטען? אַדְרַבָּה בעווייזט מיר, אפשר ווייסט איהר פון בעסערע געשעפטען, לאָמיר האַרכען!... שוין לאַנג, מאַכט ער צו מיר, האָט זיך געטראָפען די דאַזיגע מעשה ביי אייך? פון וואַנען איז אַ יוד? מה שְּׁמְכֶם?

דערהערט ווער איך בין און פון וואַנען, האָט מיין פאַרשוין מיט די גראָבע ליפען פערגעסען אַן מיין שוואָגער (וואָס ער האָט זיך דערווייל פאַוואָלינקע אַרויסגערוקט פון אַלקיר) און האָט זיך גענומען צו מיר גאָר אויף איין אַנדער אופן.

— זענט איהר הייסט דאָס טאַקי אַליין אַט דער מנחם מענדיל?

— דער אמת'ער מנחם מענדיל, זאָג איך.

— פון מאַזעפעווקע?

— פון מאַזעפעווקע.

— וואָס פריהער זענט איהר געוועזן אין אַדעס און נאָכדעם אין יעהופּעץ?

— פריהער אין אַדעס און נאָכדעם אין יעהופּעץ.

— געהאַנדעלט מיט יקנה"ז און מיט „ליליפּוטען", מיט זאַוואָדליך, מיט אימעניעס און מיט וועלדער אַ האַק אַ בוים אַ פליוך אין וואַסער?...

— יאָ יאָ יאָ יאָ!

— און היינט זענט איהר אַ שַׁדְכָן?

— אַ שדכן.

— נו, — גאָט אַליין האָט אייך אַהער געבראַכט!

און ער האָט איבער מיר אַזוי לאַנג געטענה'ט, ביז ער האָט מיך איבערגערעדט איך זאָל אַ שפּיי טהון אויף אַלע געשעפטען און בעסער ווערען איין אַגענט, און צוליב מיר האָט זיך מיין שוואָגער לוי יצחק פערשטראָפירט אויף צעהען טויזענד קערבליך; געוויינטליך נישט אַזוי גרינג; איך האָב דערצו בענוצט זְכוּת־אָבוֹת דורך מיין שוועסטער, וואָס תְּחִלַּת האָט זי גאָר נישט געוואָלט הערען ניט זעהען, אַזש געוויינט: „וואָס הייסט איהר לוי יצחק, אַ יונגערמאַן אַ געזונדער אַ פרישער, וועט גאָר נעמען פלוצים אין מיטען דרינען און וועט שטאַרבען?" קוים מיט צרות מיט לייד האָט מען איהר געגעבען צו פערשטעהן אַז ניט דערפון שטאַרבט מען... און איך האָב פערדינט אויף מיין חֵלֶק דעם ערשטען פיפציגער!

דערטאַפּט דעם פיפציגער האָב איך אפילו געוואָלט פאָהרען אַהיים קיין מאַזעפעווקע און דאָרטען אַרבייטען ווייטער, האָט מיך מיין פאַרשוין נישט דערלאָזט.

— איהר, זאָגט ער, נעמט די עטליכע קערבליך און רֵאשִׁית חָכְמָה טהוט זיך אָן ווי אַ מענש, וואָרום איין אַגענט בעדאַרף אַרויסגעהן ווי אַ מענש, און אַרבייטען, זאָגט ער, זאָלט איהר דַוְקָא אין דער פרעמד, דאָרט וואו איהר האָט ניט אויף זיך קיין עול פון קיין ווייב און פון קיין שוויגער... גלויבט מיר, ווען איך האָב אייער נאָמען וואָס איהר האָט אויף דער וועלט, וואָלט איך געגאַנגען אין גאָלד. אַ קליינינקייט מנחם מענדיל!

— עט, זאָג איך, ס'איז ניט אַזוי די מעשה, ווי איהר מאַכט דאָס.

— איהר ווייסט ניט, זאָגט ער, איהר ווייסט ניט אפילו קיין צעהנטחלק, וואָס פאַר אַ נאָמען איהר האָט אויף דער וועלט — וואָס זאָל איך מיט אייך רעדען, אַז איהר ווייסט ניט?

הקצור, איך האָב מיך גאַנץ שען אויסגעקליידט נאָך דער לעצטער מאָדע, געקויפט אַ פאָרטעפּעל און בין געוואָרען איין אַגענט פון „אַקוויטעבל".

געוואָרען איין אַגענט פון „אַקוויטעבל" האָב איך מיין שיינה שיינדלין אָוועקגעשריבען אַ בריעף, ווי אַזוי איך בין געפאָהרען נעמען ירושה און צום סוף האָב איך גאָר בעקומען אַ שטעלע, און אַ פיינע שטעלע; איך האָב דאָס איהר אַ ביסילע בעפּוצט ווי געוויינטליך אַז מע שרייבט צו אַ ווייב... און איך האָב מוך אויפגעזעצט אין באַהן און האָב מיך געלאָזט אין דער וועלט אַריין מאַכען געשעפטען.

(פאָרטזעטצונג קומט). שלום עליכם.

פאלק אליך בעסער און גליקליכער. דאס יודענטהום וועט דאן אויפהער־רען צו זיין איין אבגעשוואכטער טויטער קערפער, עס וועט קריגען פריי־שעס בלוט און פיעל נייעם לעבען.

י. ל.

די אנפאנגס־שולען (דרדקי הדרים)

אין די צייטען פון תלמוד.

זעהר, זעהר טרויעריג איז עד היום דער מצב פון אונזערע חדרים און ישיבות. אין די דאזיגע הייזער איז די פינסטערניש גרויס אויף יע־דען שריט און טריט. די יודישע עלטערן פערהאלטען זיך גלייכגילטיג און קאלט צו דעם אנפאנגס־לערנען פון זייערע קליינע קינדער. א יוד וויים נור איין זאך, אז ווי דאס יונגיל ווערט אלט זעקס־זיעבען יאהר, דארף מען איהם דינגען א מלמד און אבגעבען אין א חדר. און געפינט ניט בעת מעשה פאר נייטהיג צו אינטערעסירען זיך און גוט צו בעטראכ־טען וואס דאס קינד וועט קענען ארויסטראגען פון דעם ארט, וואו עס ווערט אוועקגעלעגט דער פונדאמענט־שטיין, אויף וועלכען ס'וועט זיך בויען דער צוקונפטיגער בנין — דער מענש. מלמדים ווערען ניט געקלי־בען, נאר גלאט גענומען פון וואנעט עס מאכט זיך. מלמדים ווערט מען, ביי אונז נור פאר נויט. און די מלמדות שטעהט ביי אונז אזוי נידריג אז נור פון צרות, פון ביטערניס, פון הונגער האפט מען זיך אן פאר דער טייטעל און מען נעהמט זיך צו דער ביטערער מלאכה. ס'איז ביי אונז זעהר זעלטען צו געפינען מלמדים, וואס האבען זיך איבערגעגעבען צו זייער ארבייט, ווייל זיי פיהלען אין זיך א בעזונדערע ליעבע אדער בעזונדערע פעהיגקייטען צו לערנען און ערציהען קינדער.

אט די דאזיגע גייטה־מלמד'עריי, וואס איז ביי אונז, איז זעהר געפעהרליך אין דער הדרים־פראגע. זי שלעפט נאך זיך אלע פעהלערען, אלע מיני פערברעכען, קען מען זאגען, וואס ווערען ביי אונז טאג־טעג־ליך בעגאנגען בנוגע צו דעם לערנען פון אונזערע קליינע קינדער, פון די צוקונפטיגע פאלקס־מיטגלידער. אונזערע שרייבער צוריישען זיך שריי־בענדיג מיט קולי קולות אויף דער שרעקליכער פערדארבענהייט פון אונ־זער סדר הלמוד, הערען ניט אויף צו ערקלערען וואס פאר א חוב עס ליגט אויף אונז און גאנצען צו פערענדערן דורך נייע ניצליכע איינפיה־רונגען די אויסערע און די אינעוועניגסטע זייטען פון אונזערע חדרים. אבער ווי געזאגט, האט נאך ליידער ביי אונז דער גאנצער ליארם וועגען מלמדים און חדרים גאנץ ווייניג פרוכטען געבראכט. אין אייניגע גע־צעהלטע ערטער, האט מען עפיס דורכגעבראכען אפילו מיט געוואלט אייניגע ליכט־שטראהלען אין דער דאזיגער מלוכה פון פינסטערניש, נאר דער כלל, דער גאנצער תהום רוקט זיך נאך נאר פון ארט ניט און שטעהט פעסט אין דעמזעלביגען זומפף וואס געוועזען.

אט כדי צו בעלייכטען די דאזיגע פראגע, וויל איך אויפווייזען וועלכע חדרים עס זענען ביי יודען געוועזען און ווי דאס פאלק האט זיך פערהאלטען צו זיי מיט צוויי טויזענד יאהר צוריק, אין דער צייט פון די בעלי הגמרא, בעת דאס יודישע לעבען איז נאך ניט געוועזען אזוי צור־בראכען ווי איצט.

זאל מען זעהען, אז פיעל פון די נייע רעפארמען, וועלכע ווערען היינט געפאדערט פון אונ ערע הדרים און גענען וועלכע אונזערע חרדים טרעטען ארויס מיט גרויס כעס, זענען איינגעפיהרט געווארען אלס חוב, אלס שולדיגקייט נאך פון אונזערע הייליגע תנאים און אמוראים אין ז י י ע ר צייט.

א.

בעת עס זענען נאך ביז איצט דא אפילו אין געבילדעטען אייראפא אזעלכע לענדער, וואו דאס לערנען פון די קינדער ווערט ניט גערעכענט פאר א חוב, וואס אלע מ וז ע ן דאס טהון, און דאס ווענדט זיך נור אן דעם ווילען פון די עלטערן, — האט דאס אונזער געזעצ־געבער נאך מיט א יאהר דריי־טויזענד צוריק געמאכט פאר א גרויסען הייליגען חוב, פאר דעם הויפט פונדאמענט־שטיין פון אונזער גלויבען. א יוד מ ו ז לערנען זיין קינד, צי ער וויל, צי ער וויל ניט. דער בעפעהל פון "ושננתם לבניך" שפיעלט א גאנץ וויכטיגע ראליע אין דער יודישקייט. אויף דעם גרונד פון אט די צוויי ווערטער זאגט דער בעריהמטער רמב"ם: "יעדער מענש איז מחויב צו לערנען זיין זוהן תורה, אונטער וועלכער מען דארף פערשטע־הען ניט נור אזוינע למודים, וועלכע זענען נוגע צו דער אמונה און מוסר נאר בכלל אלע מיני ידיעות, וואס מאכען דעם מענשליכען גייסט רייכער און העכער." [1] דאס אנפאנגס־לערנען פון די קליינע קינדער, איז גע־שטאנען אין די אויגען פון די תלמודיסטען זעהר אויף א הויכער מדרגה, און אין דעם "חדר" האבען זיי געפינען דעם וויכטיגסטען לעבענס־נערוו פון דער פאלקס־בילדונג. דעריבער האבען זיי איהם אויך אבגעגעבען דעם ערשטען ארט צווישען אלע פערשיעדענע קהל'ישע ענינים, און גע־זארגט שטענדיג ווי איהם אויסצובעסערן און ווי איהם צו שטעלען אליך העכער און העכער.

אז די תלמודיסטען האבען געגלויבט צו געפינען די גאנצע מא־ראלישע קראפט פון דער יודישער אומה אין די אנפאנגס־חדרים, ווייזען אונז די פאלגענדע אגדתות: "אמאל האבען זיך עטליכע געטצענ־דינער צוזאמענגעקליבען צו בלעם בן בעור און האבען איהם געפרעגט: "איז דאס מעגליך, אז מיר זאלען גובר זיין דאס יודישע פאלק און מאכען א תל פון איהם און פון זיין גלויבען?" און בלעם האט זיי געענטפערט מיט דעם לשון: געהט אין זייערע הדרים און ישיבות, און אויב איהר וועט דארטען געפינען קליינע קינדער זיטצענדיג און לערנען תורה אויף זייע־רע דינינקע קול'כעליך, זאל דאס ביי אייך זיין א ריכטיגער סימן, אז איהר וועט זיי בשום אופן ניט מנצח זיין, דען אזוי האט זיי פערזיכערט זייער גאט. אז כל זמן יעקב'ס קול וועט זיך הערען אין די חדרים, ווע־לען זיך עשו'ס הענד ניט קענען אנריהרען אין איהם; נאר אויב איהר וועט דארטען קיין קינדער ניט געפינען, דענסטמאל וועט איהר זיי געווים קענען איינגעהמען". [2]

בעת די יודען האבען זיך געשטעלט נעבען דעם בארג סיני מקבל צו זיין די תורה, האט גאט געזאגט: "איך וועל אייך געבען די תורה, נאר מיט דעם תנאי, דאס איהר זאלט מיר שאפען גוטע ערבים, אז איהר וועט זי היטען צו ערפילען". אויף דעם האבען די יודען געענטפערט: "אט אונזערע ק י נ ד ע ר וועלען געבען ערבות פאר אונז"; און גאט האט אויסגערופען: "ז י י זענען געווים ג ו ט ע ע ר ב י ם; צוליעב זיי וועל איך אייך געבען די תורה". [3]

נאך דער מיינונג פון די תלמודיסטען זענען חרוב געווארען די שטאדט ירושלים מיט דעם בית המקדש נור דערפאר, וואס ס'איז ניט געוועזען קיין חדרים פאר קליינע קינדער, און דורכדעם איז דאס גאנצע פאלק קאלט געווארען צו דער תורה און האט זיך פערהאלטען ניט ווי עס בעדארף צו זיין צו זיינע לעהרער. [4]

---

1) הלכות תורה.
2) מדרש־רבה. —
3) מדרש שיר השירים.—
4) מסכת שבת קי"ט.—

די הייליגקייט פון לערנען איז ביי די בעלי הגמרא אזוי גרויס געוועזן, אז זיי האבען בשום אופן ניט ערלויבט אבצורייסען קינדער פון לערנען אפילו צו אזא הויכער זאך ווי צו דעם בנין פון דעם בית המקדש. "לאז בעסער דער בית המקדש צושטערט ווערען, לאז מען בעסער אויפהערען צו ברענגען קרבנות, נאר עס זאלען ניט בטל ווערען די קינדערשע חדרים," זאגען די תלמודיסטען. די בעשעפטיגונג פון א דרדקי־מלמד איידעאליזירען די תלמודיסטען אין די פאלגענדע ווערטער: "גאט ברוך הוא כביכול, אליין זיצט און לערנט תורה מיט די חדר־יונגליך". [5]

אט די אלע תלמודישע ערטער דארף מען נאך אונזער מיינונג פערשטעהען אויף דעם אופן, דאס זיי האבען דערמיט געוואלט זאגען, אז די מעכטיגקייט פון א פאלק ליגט אין דער קראפט פון זיין וויסען, און אז זיין אויפבליהען הענגט אב אן דעם, ווי ווייט ס'איז פערשפרייט אין איהם די בילדונג און אין וואס פאר א צושטאנד עס געפינען זיך ביי איהם די אנפאנגס־חדרים. די תלמודיסטען האבען בודאי מיט זייער בליק אויף דעם חורבן פון בית המקדש געוואלט מאכען אונז אויפמערקזאם, אז אין דער מינוט ווען עס זענען צושטערט געווארען די קינדערשע שולען, איז צוגלייך איינגעפאלען דער פונדאמענט פון פאלקס בנין, ווייל די שולע איז די שטארקסטע שטיצע פון יעדער מדינה, מיט דעם וואס זי ערציהט פון די קינדער ניצליכע, טהעטיגע און טרייע, איבערגעגעבענע בירגער אויף צו פערטהיידיגען דאס פאטערלאנד אין א עת צרה.

דארטען וואו עס זענען ניט געוועזן קיין חדרים, האבען די תלמודיסטען מיט פערשידענע צוואנגס־מיטלען גענייטה די איינוואהנער פון דער שטאדט צו גרינדען זיי. [6]

פריהער האט מען זיך נוהג געוועזן, דאס יעדער פאטער האט ביי זיך אין הויז געלערנט מיט זיין אייגענעם קינד, נאר נאכהער האבען די תלמודיסטען אוועקגעלעגט פיעל כחות צו מאכען דאס לערנען פאר א קהל'שע זאך, צו וועלכער יעדער זאל קענען האבען א צוטריט. רבי יהושע בן גמלא, ערצעהלט אונז די גמרא, האט מתקן געוועזן, אז מען זאל אין איטליכער פראווינצשטאדט דינגען מלמדים און עפענען שולען פאר זעקס־זיעבען־יעהריגע קינדער; וועגען איהם האט דאס רבי געזאגט: אט דער מאן, רבי יהושע בן גמלא, זאל אלע מאל דערמאנט ווערען צו גוטען, ווארום ווען ניט ער, וואלט די תורה פערגעסען געווארען פון יודען". [7] נאך איהם האבען שוין אין דעם אויך אנדערע מתעסק געוועזן, ביז ס'איז געווארען צום געזעץ אין יעדען ארט ישולען צו גרינדען.

איצט וועלען מיר זעהען ווי עס זענען איינגעריכטעט געוועזן די שולען אין יענער צייט.

(פארטזעצונג קומט.)

ש. ל. ציטראן.

פאליטישע איבערזיכט.

די לאגע אין חינא. — די מלחמה אין טראנסוואל. — טשערנאגאריע. — דער נאציאנאליזם אין טערקיי.

דער שלום מיט חינא איז שוין ניט ווייט. דער חינעזישער קייזער האט אנגענומען די תנאים, וואס זענען געשטעלט געווארען פון די פעראייניגטע מלוכות, ווייסענדיג גאנץ גוט, אז האטש די תנאים זענען זעהר שווער פאר זיין לאנד, איז דאך די מלחמה פאר איהר נאך שווערער. די וויכטיגסטע פונקטען פון די תנאים בעציהען זיך אויף די פאדערונג צו טויטען די הויכע בעאמטען און פרינצען, וואס זענען שולדיג אין די פאגראמען געגען די פרעמדע, אויסצוצאהלען אלע פעראייניגטע מלוכות די הוצאות פון דער מלחמה און די הזקות, וואס זייערע אונטערטהאנען האבען געהאט אין חינא, און צו לאזען די פעראייניגטע מלוכות האלטען זייער אייגענעם חיל אויף דעם וועג פון ים (פון טאקו) ביז פעקין.

די דאזיגע תנאים זענען געוויס שווער. די חינעזישע רעגירונג איז אויך פריהער געוועזן זעהר ארים און איצט האט די מלחמה אנגעמאכט אין לאנד א אמת'ען חורבן, נאך וועלכען חינא וועט ניט אזוי גיך קענען זיך ווידער ווי עס איז אויפהויבען, אבער פון דעסטוועגען האט דאך חינא נאך גאנץ גוט אבגעשניטען. ווען די קאנקורענץ צווישען די פעראייניגטע מלוכות וואלט ניט אזוי גרויס געוועזן, ווען מען וואלט ניט מורא געהאט פאר מלחמות צווישען זיך ביים צוטהיילען זיך, וואלט מען געוויס ניט געבליבען צווישען זיך ביי דער דעה, אויף וועלכער אלע מלוכות האבען זיך אבגעשטעלט, דאס חינא זאל בלייבען אין איהרע פריהערדיגע גרענעצען, ד. ה. „ניט מיר און ניט דיר".

בעת די אייראפעאישע מלוכות זענען פערנומען מיט דער אויסארבייטונג פון די איינצעלהייטען ביי די תנאים פון שלום מיט חינא, קעהרט זיך שוין א טהייל אייראפעאישער חיל צוריק פון מלחמה און דער איבערגעבליבענער טהייל איז נאך אלץ פערנומען מיט דעם צויאגען פון די רעשטען בעוואפענטע חינעזער. דאס יאגען זיך נאך דעם חינעזישען חיל איז פערבונדען מיט פיעל רציחות געגען די חינעזישע איינוואהנער, גאנצע דערפער און שטעדט ווערען פון אייראפעער חרב געמאכט; אזוינע רציחות פון דעם אייראפעאישען חיל רופען איצט ארויס אומעטום פראטעסטען געגען דעם פעלדמארשאל וואלדערזעע, וועלכער פיהרט די מלחמה מיט צו פיעל אכזריות.

אין פראנצויזישען פארלאמענט האט דער מיניסטער פון מלחמה געמוזט צוזאגען צו מאכען א חקירה אויב עס זענען אמת די בעשולדיגונגען געגען די רציחות פון פראנצויזישען חיל אין חינא. אין איין זאך האט דער מיניסטער מודה געוועזן, דאס מען האט ווירקליך געראבעוועט אין פעקין. אבער די שולדיגע וועלען בעשטראפט ווערען. קאסטענס מיט אנגעראבעוועטען חינעזישען גוטס זענען געגאנגען פון חינא קיין פראנקרייך, אבער דער מיניסטער האט בעפאהלען, די אנגעראבעוועטע זאכען אבצושיקען און אבצונעבען צוריק די חינעזער.

ווי גרויס עס איז ניט דאס אומרעכט פון די אייראפעער אין חינא, איז נאך פיעל אומגערעכטער די ענגלישע רעגירונג אין דער מלחמה מיט טראנסוואל, אבער אין פאליטיק זוכט מען נוצען און ניט גערעכטיגקייט. עס איז בעקאנט דאס ווארט פון א גרויסען פאליטיקער: „אין פאליטיק איז ניטא קיין פערברעכען, אין פאליטיק זענען פארהאן נור פעהלער". דער ענגלישער מיניסטער פיט האט אמאל געזאגט: „זאל ענגלאנד נור איין טאג זיין גערעכט, מוז זי אונטערגעהן". דערפאר רעכענט זיך ענגלאנד גאנץ וועניג מיט דעם, אויב איהר מלחמה מיט טראנסוואל איז געוועזן גערעכט צי ניט. עס קען נור העכסטענס זיין די פראגע, אויב די מלחמה איז געוועזן פאר ענגלאנד א פעהלער אדער ניט, און ביי אזא פראגע קומען איצט די ענגלענדער אלץ מעהר צו דער דעה, דאס זי איז געוועזן א פעהלער. די ענגלענדער האבען בשום אופן ניט גערעכענט, אז די מלחמה וועט זיי קאסטען אזוי פיעל קרבנות. מען האט אנגעהויבען די מלחמה אין דער האפנונג זי צו ענדיגען אין א פאר חדשים, און איצט געדויערט זי שוין פינף פערטיל יאהר, און מען ווייס נאך אלץ ניט, ווען

5) עבודה זרה ג'. —

6) בבא־בתרא כ"א, — 7) בבא־בתרא כ"א, —

וועט קומען איהר סוף. טראנסוואל און אראניען זענען איינגענומען, דער בוירשער חיל איז צושפרייט און דאָך פֿעראייניגען זיך אלע ווײלע די צוריסענע טהיילען פֿון בוירשען חיל ווידער צוזאמען און צושטערען די אייזענבאהנען, נעהמען צו פראוויאנט און פֿאלען אָן אויף קליינע טהיילען פון ענגלישען חיל און נעהמען זיי איין. ווי ווייט די מלחמה איז נאָך ווייט פֿון אַ סוף, זעהט מען פֿון דעם, דאָס 5,000 בוירען זענען אַריין אין דאָס ענגלישע לאַנד קאפלאנד און סטארען זיך צו צורייסען די פֿערבינדונג צווישען דער ענגלישער קאָלאָניע און דעם ענגלישען חיל, וואס ליגט צושפרייט אין דיביידע רעפובליקען. אמת, מיט דעם איז נאָך גאנץ ווייט פֿון א סכנה פֿאר דעם ענגלישען חיל, אָבער דאָך איז די לאגע ווידער ערנסטער געוואָרען, און קיטשענער פֿערלאנגט איצט ווידער איהם צוצושיקען נאָך מיליטער, בעת אלע האָבען שוין געהאלטען, אז די מלחמה האט זיך שוין אויסגעלאָזען.

אויף דער באלקאנישער האלבאינזעל זענען צוזאמענגעווארפען עטליכע קליינע מלוכות, וועלכע האָלטען זיך שוין לאנג צוריסען איינע מיט די אַנדערע ווען זיי וואָלטען ניט איינגעהאלטען געווארען פֿון רוסלאנד און עסטרייך. די באלקאנישע מלוכה׳ליך זענען אונצופֿריעדען מיט דעם בערלינער קאָנגרעס פֿון 78־סטען יאָהר, וועלכער האט ניט בעפֿרידיגט זייערע נאציאָנאַלע פֿאדערונגען און איבערגעלאָזען אין די הענד פֿון טערקיי אדער עסטרייך אזוינע לענדער, וועלכע די קריסטליכע באלקאנישע מלוכות האבען געהאלטען פֿאר זייערע איינענע. צוליעב רומעליען האט באלגאריען מלחמה געהאלטען מיט סערביען, צוליעב קריט האט גריכענלאנד מלחמה געהאלטען מיט טערקיי, צוליעב מאקעדאניען האט ניט לאנג געהאלטען ביי אַ מלחמה צווישען באלגאריען און רומעניען. אויך דאָס קליינינקע טשערנאגאריע איז אונצופֿריעדען, וואס ביי איהרע גרענעצען ליגט באסניען, אַ לאַנד וואס איז איבערגעגעבען געווארען צו עסטרייך, האטש זי האט דיזעלביגע בעפֿעלקערונג ווי טשערנאגאריע. אָבער עסטרייך איז צו שטארק און טשערנאגאריע צו קליין, זי זאל קענען טהון עפּיס מעהר ווי אונטערברומען שטילינקערהייט. טשערנאגאריע האט אין גאנצען 200 טויזענד איינוואוהנער און פיהרט א רוהיגעס לעבען אונטער איהר פֿירסט ניקאליי. איצט איז געווארען 40 יאָהר זינט ער הערשט איבער זיין מדינה. צום דאנק פֿאַר זיין אָבגעגעבענקייט, מיט וועלכער ער דיענט זיין פֿאָלק, האט איהם דער סענאט צוגעטראָגען אין דעם טאג פֿון זיין יובילעאום דעם טיטעל פֿון גראָספֿירסט. ניקאליי האט געדאנקט און אין זיין רעדע אויפֿגעוויזען די גרויסע פֿאָרטשריטע, וואס זיין לאנד האט געמאכט אין די לעצטע יאהרען. מיט פרייד האט ער אויפֿגעוויזען אז טשערנאגאריע האט שוין איצט איין איינענעם פראגימנאזיום און פֿיעל פֿאלקסשולען (אין דער גאנצער מלוכה איז דא 80 אנפֿאנגסשולען).

איז דאָס אַ שפיעל אין מלכים און מלוכות? מען קען געוויס אָהן אַ שמייכעל ניט לייענען די ידיעות פֿון אַ טשערנאגארישען סענאט, טשערנאגארישע מיניסטארען און טשערנאגארישער פאָליטיק, אָבער ווען מיר זעהען דאס רוהיגע גליקליכע לעבען פֿון אַ פֿאָלק, וואס האלט אין וואקסען, וואס פֿיהלט זיך אזוי געזונד און מונטער, מוזען מיר ערנסטער ווערען אפילו ביי אַ לעבען פֿון אזא מלוכה׳לע ווי טשערנאגאריע.

דער נאציאנאלער געדאנקען, וועלכער האט אויפֿגעוועקט צום לעבען די קריסטליכע נאציאנען, וואס זענען פֿריהער געשטאנען אין רשות פֿון טערקיי, האט אויך ארויסגערופֿען אַ שטארקערעס נאַציאָנאלעס לעבען אין טערקיי. מיר האָבען שוין עטליכע מאָל דערמאנט די בעמיהונגען, וואס טערקיי מאכט צו פֿערגרעסערען די צאָהל פֿון איהרע איינוואָהנער דורך די עמיגראציאָן פֿון מאחמעדאנער ביי איהר אין לאנד. איצט סטארעט זיך די טערקישע רעגירונג דעמזעלביגען געדאנקען דורכצופיהרען אויך אין איהר גאנצער פאָליטיק. די טערקישע פאצטען זענען ביז איצט געווען געהאלטען פֿון פֿערשידענע אייראפעאישע מלוכות, איצט אגיטירען שטארק די טערקישע צייטונגען, אז די רעגירונג זאל איבערנעהמען אין איהרע הענד די פאצטען און ניט איבערגעבען אזא וויכטיגען פונקט פֿון דער רעגירונג אין פֿרעמדע הענד. ביז איצט פֿלעגען די קריסטליכע גייסטליכע פֿיהרען די ביכער פֿון מעטריקעם און פֿערשרייבען די געבוירענע און געשטארבענע קריסטען. איצט ווערען די דאָזיגע ביכער איבערגעגעבען אין די הענד פֿון טערקישע טשינאווניקעס. די צאהל פֿון קריסטליכע בעאמטע איז ביז איצט אין טערקיי געווען זעהר גרויס, איצט סטארעט זיך די רעגירונג זיי אומעטום צו פֿערבייטען דורך טערקען. אין דער נאציאנאלער פאָליטיק געהט די טערקישע רעגירונג צוזאמען מיט די טערקישע ליבעראלען, יונג־טערקען, וועלכע פֿאדערען די הויבונג פֿון דער גייסטיגער קראפֿט פֿון דעם טערקישען פֿאָלק.

י. ל.

יודישע שטעדט און שטעדטליך.

א קאָמעדיע אין צוויי אקטען.—פֿאר א יאהריגע בלאטעס.—אויס בעוויבטער און ווירער א בחור.

א שענע מעשה אין צוויי אקטען.

ערשטער אקט:

אַ גרויסע שטאָדט, אַ גרויסע שול, אַ גרויסער ראַבינער, אַ חזן מיט אַ קאָר. יום־טוב, מען דאַווענט, דער קאר זינגט. נאָך דעם אויסנעמען, הויבט זיך אויף דער ראַבינער פֿון זיין בכבוד׳יגען פלאַטץ און שטעלט זיך אויף זיין בעפוצטען בעלעמער. די שוואַרצע פֿיערעקענדיגע יארמאלקע, דער זיידענער קליינער טלית שיינט אראָב פֿון איהם, ער לענט זיינע ווייסע אויסגערוהטע הענד אויף דעם טישיל בעדעקט מיט א ווייכען טוך. דער עולם עפֿענט מויל און אויערען און רער ראבינער הויבט אָן זיין רעדע לכבוד יום־טוב. ער רעד אויף דער טעמע פֿון "ואָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" אַז דו זאָלסט ליעבען האָבען דיין חבר ווי זיך אַליין. אויף די ווערטער, זאגט דער ראַבינער, שטעהט די גאַנצע מענשהייט, זיי זענען דער צוועק פֿון מענשענס לעבען, וואָס איז אַזוי קורץ, יעדער מענש דארף פֿאַר זיינע נאָהענטע טהון גוטס און וואָס מעהר איז וואהל צו איהם אויף דער וועלט און יענער וועלט. קונציג איז דער ראַבינער אין זיין רעדע איבערגעגאַנגען אויף די אָרימע קלאַסע יודען, וואָס געפֿינען זיך אין דער גרויסער שטאָדט. — איצט איז יום־טוב, רעדט דער ראַבינער—באַלד נאָך דעם דאַווענען וועט איהר זיך יעדער צוגעהן אין זיין הויז, זיך זעצען ביים יום־טוב׳דיגען טיש, אויף וועלכען עס געפֿינט זיך לכבוד יום־טוב אַלעס גוטס, אָט אין די מינוטען פֿערגעסט ניט אַז עס געפֿינען זיך ביי אונז אין שטאָדט אַ סך פֿון אונזערע ברידער, וועלכע האָבען ניט קיין ברויט אין דער וואכען, באַלד נאָך יום־טוב הויבט זיך אָן דער נאסער אָסיען, דערנאָך, דער לאַנגער בייזער ווינטער, אויף יעדען פֿון אונז ליגט אַ הייליגער חוב צו זאָרגען פֿאַר אונזערע אָרימע ברידער, אַז זיי זאָלען ניט אויספֿריהרען פֿאַר קעלט און ניט אויסשטארבען פֿאַר הונגער. געדענקט אַז דאָס וואָס מיר פֿערמאָגען איז ניט נאָך

אונזערע פֿערדיענסטען, נאר דאָס אלץ האט אונז גאָט גענעבען, אויף יענער וועלט וועלען מיר אונזער פֿערמעג ניט מיטנעמען. מיר דאַרפֿען, מיר מוזען העלפֿען אונזערע אָרימע שוואַכערע ברידער! האט מיט פֿייער אויסגעשריגען דער ראַבינער, אויפֿהויבענדיג זיין ווייסע האַנד צום הימעל. מיין בעסטער וואונש — האט ער שוין געזאָגט וויכער און מיט האַרץ— אז ווען מיר וועלען זיך דאָ אין גאַטס הויז אי״ה זעהן דעם צווייטען יום־טוב, זאָל איך מיט שטאלץ פֿון דעמזעלבען אָרט קענען זאָגען, אז מיינע ווערטער זענען געפֿאַלען אויף אייערע וויכע הערצער און אז עס איז אויסגעוואַקסען אַ סך גוטע פֿרוכטען. דער ראבינער האָט געענדיגט און זיין פנים האט געשטראַהלט.

דער עולם איז ענטציקט געוועזען פֿון דעם ראַבינערס רעד, א דאַמע פֿון דער וויבערשער גאלעריע האט געזאָגט איהר שכנ׳תע אז זי האט אליין געזעהן ווי פֿון ראַבינערס אויגען איז געפֿאַלען אויף זיינע הענד אַ טרעהר, און די דאַמע האט מיט איהר באטעסטען טיכעל זיך אָבגעווישט די נאָז.

דער צווייטער אַקט: (פֿון ע־שטען ביז אין צווייטען אקט איז אַוועק געגאַנגען צוויי טעג). דעם ראַבינערס קאַנצעליאריע. עטליכע שרייבטישען מיט שרייבער, א יודענע, אַ סטאליער און נאָך מענשען, וואָס וואַרטען אויף דעם ראַבינער. (דער ראַבינער קומט אַריין).

די יודענע: הערר ראַבינער, האט רחמנות און הייסט מיר אַרויסגעבען צוויי מעטריקעס פֿון געשטאָרבענע קינדער וועלכע איך דאַרף נייטהיג האָבען צו דער לגאַטע פֿון מיין זוהן.

ראַבינער: 18 רובל.

די יודענע: גאָט איז מיט אייך, וואו זאָל איך נעמען אזוי פיעל געלד, צוויי רובל האב איך געבראַכט. איך האב מעהר ניט.

ראבינער (מיט כעס): דאָס איז ניט מיין זאַך, פרא מיר. פערזעצט די קישען. (די יודענע געהט אַוועק פֿאַרזעצען די קישען).

דער סטאלער: הערר ראבינער, נאט אייך 1 רובל און הייסט מיר אַרויסגעבען מיין זוהנס מעטריקע, ער דאַרף דאָס האָבען צו א לגאטע.

ראַבינער: 10 רובל.

דער סטאליער: גאָט איז מיט אייך, איך זאָל פֿערזעצען מיינע אַלע קישענס וועל איך ניט האָבען קיין 10 רובל. איך וועל ניט אָבטרעטען, איהר מוזט מיר געבען אַ מעטריקע.

דער ראבינער: (מיט כעס) פאַשאָל וואָן! (דער ראַבינער געהט אַוועק אין זיין קאַבינעט און פֿערקלאַפט די טיהר).

דאָס אַלעס שרייבען אונז ה״ה ל. נ—סקי און פ. ג— לייב פֿון א גרויסער שטאָדט און בעטען צוליעב דעם „אמת“ דרוקען אין „יוד“: „מיר בעטען דאָס אייך אין נאמען פֿון אונזערע ניט פֿערמעגליכע און אָרימע בעלי־מלאכות, ווייל מיט אונזערע גבירים און פֿערמעגליכע בעלי־הבתים בענעהט זיך אונזער ראַבינער שטענדיג זעהר פֿיין און דינגט זיך קיין מאָל איבער געלד זאַכען און זיי שעצען "זייער ראַבינער." נור אויף אונז אָרימע לייט גיסט ער אויס זיין צארען, ווייל ער ווייסט אַז דעם אָרימאַנס קולות הערט מען נור אין הימעל, אָבער ניט אין שטאָדט“.

קולות פֿון אָרימע לייט הערען זיך אָפט פֿון די קליינע שטעדטליך. ווי עס הויבט זיך נור אָן דער אָסיען, דער ווינטער, הערען זיך די קולות שטאַרקער. מיר ברייננען דאָ אַ בריעף פֿון ליניעץ (קיעוו. גוב.): „די אָרימקייט איז גרויס, דער הויפּט־מסחר איז פֿון תמיד אָן געוועזען געטריידע און איבערהויפּט מעהל, וואָס מען פֿלעגט שיקען פֿון אונז אין די גרעסערע שטעדט, אויך האָבען אַ טהייל אמאל געהאט פרנסה פֿון דער צוקער־פֿאַבריק, וואָס געהערט צו דער גרעפֿין דעמידאוו־סאַן־דאנאטא. די פֿאַבריק פֿלעגט קויפֿען כמעט אַלע פראדוקטען דורך יודען, איצט האבען די מיהלען זעלבסט אנגעהויבען שיקען מעהל אין די גרעסערע ערטער, און די צוקער פֿאַבריק קויפֿט אַליין אַלע איהרע פּראָדוקטען אין קיעוו און אין אַנדערע גרעסערע שטעדט. דאָס געטריידע געשעפֿט איז אַזוי געפֿאַלען אַז קיינער וויל זיך צו דעם ניט צוריהרען. דאָס איינציגע וואָס מען טהוט ביי אונז איז וואָס אַלע ווערען קרעמער. וואו נור א פֿענסטער, אַ טיהר וואס געהט אַרויס אין גאַס איז אַ קלייט, און קונים איז זעהר וויניג, כמעט צעהן קרעמער אויף איין קונה. און דאָ האָט זיך נאָך אנגעהויבען דער אסיען מיט די גרויסע בלאטעם, וועלכע זענען אייך גוט בעקאַנט פֿון מיינע פֿאַריאהריגע קארעספאנדענציעס אין „יוד“. די בלאטעם זענען אַזוי גרויס אַז מיר זענען איצטער אַבגעזונדערט פֿון דער וועלט, ווי די אייראפעאישע פאָסאַטען אין פעקין אין די געוויסע חדשים. אפילו די פאסט פֿערשפעטיגט ביי אונז איבער די בלאטעם און קיין קונים זעהט מען כלל ניט. די קליינע ירידים וועלכע שטעלען זיך ביי אונז יעדע וואָך, האבען אויך איבער די בלאטעם אויפֿגעהערט“.

ווען פֿרעהט זיך איין אָרימאַן?—אַז ער פֿערלירט און געפֿינט. דאסזעלבע איז אויך פֿארגעקומען מיט די האַטאַיעווישער יודען. זיי האָבען פֿאַר אַ יאהרען פֿערלאָרען זייער שוחט, נאָך וועלכען זיי האָבען געקלאָגט אַ גאַנץ יאהר און איצטער האָבען זיי איהם געפֿונען און זייער שמחה איז זעהר גרויס.

אין האטאַיעוויטש (מינסק. גוב.) איז געוועזען אַ בחור אַ שוחט מיט אַ מלמד צוזאַמען, דאָס שטעדטיל איז מיט איהם געוועזען זעהר צופֿרידען. נאר אַז עס איז בעשערט איין אומגליק, קומט עס גלייך אין שטוב אַריין. ווי זאָגט מען, אַ יודישע טאָכטער פֿערזיצט ניט, בפרט נאָך אַ בחור א שוחט צוזאַמען מיט אַ מלמד, און דער בחור האט מיט מזל התונה געהאט און פֿון שטעדטיל פֿערלאַנגט, מען זאָל איהם העכערען זיין געהאַלט, כדי ער זאָל האבען מיט וואָס די שוחט׳קע מפרנס צו זיין. ער האט אָבער בעקומען אַ תשובה אַז דאָס שטעדטיל איז אָרעם און קען נור אויסהאַלטען אַ שוחט אַליין און ניט קיין שוחט׳קע, און אַז ער האט געוואלט התונה האָבען האט ער בעדאַרפֿט ביי זיי פֿרעגען.

דער שוחט מיט דער שוחט׳קע זענען אַוועק פֿון האַטאַיעוויטש.

וואָס טהוט מען אָהן פֿלייש? ווער וועט קוילען? מען האט לאַנג געטראַכט און געקלערט ביז מען איז געפֿאַלען אויף אַ שכל, מען זאָל פֿארלעגען דעם רב, ער זאָל זיך אויסלערנען שחיטה און דעם געוועזענעם שוחט׳ס שכירות זאָל מען איהם אַוועקגעבען.

דער רב איז זעהר צופֿרידען געוואָרען פֿון דעם נייעם פלאַן, ווייל פֿון זיינע רב׳נישע שכירות איז איהם געוועזען וועניג צום לעבען.

און עס איז אַזוי געבליבען אַז דער רב זאָל זיך זעצען לערנען שחיטה, און ביז ער וועט זיך אויסלערנען זאָל מען זיך דערווייל בענעהן אָהן פֿלייש. איינינע זולל וסובא׳ניקעס האָבען אין אנהויב געמאַכט אַ גוואַלד: וואָס הייסט ניט עסען קיין פֿלייש, ווער ווייסט

ווען דער רב וועט זיך אויסלערנען שחיטה? נאר דער איבריגער עולם האט געזאגט אז עס איז ניט אזא געוואלד, צו יעדער זאך אין דער וועלט קען מען זיך געוועהנען, בפרט נאך יודען, וועלכע זענען אויף הונגערן, ניט צו דערעסען די גרעסטע בריות אין דער וועלט. און עס איז פעסט געבליבען ביי די חאטאיעוויטשער יודען אז מען זאל ברצון טוב זיך בענעהן אהן פלייש ביז זייער רב וועט זיך אויסלערנען שחיטה.

פלוצים אין א יאהר ארום קומט צופאהרען דער געוועזענער שוחט, נאר שוין אהן דער שוחט'קע, ער איז מיט איהר א גאנץ יאהר ארומגעפאהרען פון שטאדט צו שטאדט זוכען פרנסה און אז ער האט געזעהן אז ער קען זיין ווייב ניט נור ניט מפרנס זיין, נאר ער וועט איבער איהר אויך מוזען שטארבען פאר הונגער, האט ער זיך מיט דער שוחט'קע גע'גט און איז געקומען צוריק קיין חאטאיעוויטש פאר־נעמען זיינע פריהערדיגע שטעלעס.

די שטאדט האט זיך זעהר דערפ־עהט מיט איהם, נאר דא האט דער רב אנגעהויבען שרייען, סטייטש א גאנץ יאהר האט ער זיך געלערנט שחיטה און איצטער וויל מען צונעמען דעם פריהער־דיגען שוחט.

דערוויל איז מחלוקות אין שטעדטיל: איין צד האלט מיט דעם רב און דער צווייטער צד מיט דעם שוחט וואס האט זיך צו־ליעב דער שטעלע זיך גע'גט מיט דעם ווייב.

שוין בעסער צו זיין א קרעמער אין לינעץ איידער א שוחט אין חאטאיעוויטש. צום וועניגסטען דארף מען אין היינטיגע שלעכטע צייטען חאטש זיך ניט גט'ען מיט דער ווייב. אמת.

מען שרייבט אונז.

זיוואטאב (קיעוו. גוב.): אונזער „חברה תלמוד תורה", וואס איז געגרינדעט געווארען פון ה' דוב בער זאבארענקא און פון דער רעגירונג בעשטעטיגט אין 1897, האט איצט געענדיגט איין אייגען הויז, וועלכעס בעשטעהט פון 4 גרויסע צימערען און קאסט ביז 3000 רובל. דארט לער־נען דריי לעהרער העברעאיש און רוסיש מיט 60 ארימע קינדער אומזיסט. די הכנסות פון דער ת"ת זענען אין דעם לעצטען יאהר: די צאהלונגען פון די מיטגלידער, נדבות וואס ווערען געזאמעלט אויף תנאים און חתונות 243 רובל 48 ק. פון דער טאקסע 783 רובל, 54 רובל פון דעם געעהר־טען מיטגליעד ה' משה היילפערין פון קיעוו. אין די לעצטע צוויי יאהר האט די „חברה צו פערברייטען בילדונג צווישען יודען אין רוסלאנד" זיך אומגעקוקט אויף אונזער תלמוד תורה און האט אונז געשטיצט דאס ערשטע יאהר מיט 80 רובל מזומנים און רוסישע און העברעאישע ביכער פאר 151 רובל 87 ק. זי האט אונז אויך געשיקט די צייטונגען „המליץ" און „השלח". היינטיגס יאהר 140 רובל מזומנים, פאר 10 רובל ביכער, און אויך צוגע־שיקט די צייטונגען „דער יוד" און „הצפירה". ה' ק"ז וויסאצקע פון מאסקווא האט צוגעשיקט 18 רובל אויף קליידונג פאר די ת"ת קינדער.

אהן זייטיגע הילף וואלט אונזער ת"ת ניט געקענט עקזיסטירען וויל זיוואטאב איז א קליין שטעדטיל. דערום איז ניט איבערצוגעבען די פרייד און דאנק פון די ארימע עלטערן, ווען מען העלפט זייערע קינדער לערנען אין תלמוד תורה. יוסף פלאשטשאנסקי.

באקו (קאווקאז): אונזער שטאדט בעלייכט א האלבע וועלט מיט איהר קערסין און בעהייצט טויזענדער פאבריקען, לאקאמאטיווען און דאמפ־פער. ארבייט מיט פרנסה איז דא פאראן פאר יעדען איבערהויפט און פאר אלע סארטען בעלי מלאכות. איך לעז אפט אין אונזערע צייטונגען, אז אין פיעל יודישע שטעדט געהען ארום יודישע בעלי מלאכות ליידיג אהן ארבייט, און דא אין באקו זוכט מען זיי מיט ליכט. איבערהויפט פעהלט דא סטא־ליארעס, מאליערעס און סליעסערס מאכען דא אויך זעהר גוט, דעסטגליי־כען שניידערען, דער עיקר איז נור זיין א גוטער בעל מלאכה. אמת דאס לעבענסמיטעל איז דא טייער — ברויט קאסט 2½ קאפ. א פונט און פלייש 14 קאפ. אבער פאר דער ארבייט ווערט דא בעצאהלט מעהר ווי דאפעלט געגען די מקתים ווי אין ווילנא אדער ווארשא. יעדער בעל מלאכה האט דא דאס רעכט צו וואהנען, נאר ער מוז מיט זיך האבען די דאזיגע פאפירען: „א רעמעסלענע סווידעטעלסטווע" און אין פאס דארף זיין איינ־געשריבען זיין רעמעסלע, אויך א „חאראשע פאוועדעניע", דאן וועט ער קע:ען גיך זיך צושרייבען און פריי וואהנען. וואס נייטהיג פאר יודען ווי שוחטים, מלמדים, א תלמוד תורה, א שול א. ד. ג. געפינט זיך דא. די נסיעה איז מיט דער אייזענבאהן, פון ווארשא ביז קיין באקו קאסט א בילעט 17 רובל.

אויב בעלי מלאכות ווילען קומען אהער איז גלייכער, זיי זאלען פריהער פון זיך שיקען איינעם, וואס זאל זיך זעלבסט בעקענען מיט דעם פלאטץ און דערנאך ארויסרופען אזוינע בעלי מלאכות, וואס זענען דא נייטהיג. איבערהויפט די וואס קענען גוט די מלאכה קענען דא האבען פרנסה בכבוד. היהודי.

ביעלאצערקאוו (קיעוו. גוב.): דעם 12־טען דעקאבער איז ביי אונז פארגעקומען דער ערשטער אקט פון אונזער פראפעסיאנאלשולע פאר ארימע יודישע מיידליך. די שולע קען מען זאגען איז געגרינדעט גע־ווארען אויף נסים, ווארום ווערליג מען שלאפט אין ביעלאצערקאוו, קיין עין־הרע געשמאק, איז דאס געוועזען איינע פון די גרעסטע חדושים. שטעלט אייך פאר אז עטליכע און אכציג יודישע מיידליך פון דער ארימסטער קלאסע לערנען ארבייטען און נייען, לעזען און שרייבען יודיש און רוסיש, זינגען העברעאישע ליעדער און פערשטעהען אונזער הייליגע שפראך. און דאס אלעם האבען מיר צו פערדאנקען נור איינצעלנע געצעהלטע מענשען: דאקטאר לאנדער, פרוי מעריינים, פרוי קאלקער, פריילין בריסקין; און נאך איינינע וואס געבען זיך אב צו דעם גוטען צוועק מיט הייסער ליעבע. עס איז יעדען פון די פערבעטענע געסט אויף דעם אקט געוועזען א פערגניגען צו זעהען די „גליקליכע ארימע" קינדער, אנקוקען זייער האנדארבייט און הערען פון זייער מויל די זיסע ווערטער פון אונזער הייליגע שפראך. פאר אונזער שטאדט איז דאס באמת א ציהרונג. א גוטער סימן און א האפנונג אז אט באלד וועלען זיך אונזערע נגידים אפשר אויפכאפען פון זייער לאנגען שלאף, ויך אויסרייבען די אויגען און אנהויבען צוקוקען אויף אונזערע ארימע ברידער מיט ריינע קלארע אויגען, זיך אנ־הויבען אינטערעסירען מיט זייער לאגע און עפיס טהון.

צווישען די אנדערע געסט האט מען אויף דעם אקט אויך פערבעטען פון קיעוו ה' שלום עליכם און דעם ה' ווארשאווסקי. אויף דעם אבענד וואס איז געוועזען נאך דעם אקט, האט ה' שלום עליכם געלעזען איינינע פון זיינע הומאריסטישע בילדער און ה' ווארשאווסקי האט געזונגען זיינע יודישע פאלקסליעדער.

דעם אבענד וועט מען ביי אונז אין בעלאצערקאוו לאנג—לאנג נישט פערגעסען. שרה בת ציון.

יהושע פון ראדאם: היינטיגען חנוכה האבען זיך אונזערע ציוניסטען פערזאמעלט אין דער גרויסער זאל פון ה' הוואט, וואו מען האט געפייערט דעם חג החשמונאים. א גרויסען איינדרוק האבען געמאכט אויף יעדען דער כאר, וואס האט געזונגען העברעאישע שירים, און די רעדען וועגען חנוכה, וואס די ה"ה אדאלף צוקער און שלום דימאנט האבען געהאלטען.

ה"ה יעקב אלפעראוויטש פון קרעמענטשוג. — שמואל לעדערמאן פון קישינוב. — י. טראכטענבערג פון בריט־שאנע. — יעקב פעלדמאן פון דובאסאר. — י. כהן פון לאדז שרייבען אונז אז מען האט חנוכה דעם „חג החשמונאים" געפייערט אויף דעם שענסטען ארט אין די שולען און אין די חדרים, מען האט געבענשט חנוכה ליכטליך מיט מוזיק און מיט א כאר, מען האט געהאלטען רעדען וועגען חנוכה, און קינדער פון די חדרים האט מען געטהיילט ניס און פרוכטע.

די יודישע וועלט.

רוסלאנד. — „די געזעלשאפט אויף צו בויען הייזער אין די יודישע שטעדט", וועלכע איז געגרינדעט געוואָרען היינטיגס יאהר מיט דער ערלויבניס פון רעגירונג, הויבט אָן צו בויען הייזער אין פינסק. א דארטיגער יודישער פאבריקאנט נעמט אנטהייל אין די געביידען און האט דערויף געגעבען 20 טויזענד רובל. אין בערדיטשעוו איז געווארען א קאמיטעט פון 15 מענשען, וועלכע לעגען פאר דער געזעלשאפט אז מען זאל דארט בויען הייזער און ארגאניזירען א קאלאניע פון יודישע ערדארבייטער אויף שטעדטישער ערד, וואו יודען מעגען וואהנען. די געזעלשאפט האט בדעה אנגעמען דעם פראיעקט מיט דעם תנאי, אז די בערדיטשעווער געמיינדע און פערמעגליכע בעלי בתים זאלען אויך מיט געלד נעמען אנטהייל אין דער זאך. מען פראיעקטירט אויך בויען אזוינע ביליגע הייזער אין באברויסק, אין זיטאמיר ווילען די יורשים פון דעם געוויסען גביר ה' חאלאדנער ז"ל, שענקען א גרויסען קאפיטאל, אז די געזעלשאפט זאל דארט בויען ביליגע הייזער, דערמיט ווילען זיי מאכען איין אייביגען מאנומענט זייער פאטער. אין ווילנא זענען שוין פארטיג אזוינע צוויי הייזער, אין וועלכע 85 וואהנונגען זענען שוין פערדינגען, פיעל שטעדט ווענדען זיך מיט פראיעקטען צו דער געזעלשאפט אז מען זאל ביי זיי בויען ביליגע הייזער, איבערהויפט נעמט די געזעלשאפט אָן אזוינע פראיעקטען, ווען נור די שטאדט זעלבסט נעמט אנטהייל מיט קאפיטאל.

—פון ביעליסטאק פאהרט ארויס די טעג א נייע פארטיע יודישע עמיגראנטען נאך ארגענטינע, די פארטיע בעשטעהט פון 28 פאמיליען, געוועזענע קליינע סוחרים'ליך וואס האבען ביז יעצט געוואהנט אין די דערפער.

—דער הונגער אין די קליינע שטעדטליך פון בעסאראביע, איבערהויפט סאראקער און ארוהיווער אויעזדען, הערט ניט אויף, די נויט פון די יודישע איינוואהנער איז שרעקליך, די רעזינער יודען האָבען זיך געווענדעט צום גובערנאטאר מען זאל זיי העלפען, צו דעם צוועק איז אין קישיניעוו געווארען א קאמיטעט, אבער דער קאמיטעט אליין איז ניט אין שטאנד צו העלפען די פיעל נויטבעדערפטיגע, מען ברויכט האבען גרעסערע און ברייטערע הילף.

= בלאנדעס'ס משפט, דעם 15 דעצעמבער (נאך דעם רוסישען קאלענדער) האט זיך אנגעהויבען אין ווילנער אקרוזשנאי סוד דער משפט פון בלאנדעס, וועלכער איז בעשולדיגט דאס ער האט געוואלט הרג'נ'ען זיין גוי'שע דיענסט גרודזינסקא. דער משפט געהט פאר ביי געשלאסענע טהירען, עס ווערט קיינער נישט צוגעלאזען אויסער די, וועלכע בעטהייליגען זיך אין משפט. די פערטהיידיגער פון בעשולדיגטען בלאנדעס זענען די פעטערבורגער אדוואקאטען ספאסאוויטש, מיראנאוו און גרוזענבערג. בשעת מען האט אריינגעפיהרט בלאנדעס'ין האבען איהם אלע זיינע פערטהיידיגער געדריקט די האנד, פון פראקוראר'ס זייט זענען גערופען געווארען אלס עקספערטען די ווילנער דאקטוירים דעמבאווסקי, מיחאילאוו און טור, בלאנדעס האט פערלאנגט אז מען זאל רופען אלס עקספערטען די פעטערבורגער פראפעסארען פאוולאוו, טילינג, ראטימאוו און איוואנאווסקי, נאר דאס געריכט האט נישט ערפילט זיין פערלאנג. זעקס טעג האט געדויערט דער פראצעס. דעם 21 דעצעמבער האט דער סוד מודיע געוועזען די רעזאלוציע וואו זי ערקלערט אז בלאנדעס ווערט בעשולדיגט וואס ער האט געשלאָגען און קליינע ראנעס געמאכט, נאר אהן דעם געדאנק צו הרג'נען, און האט בלאנדעס'ן פערמשפט אויף איין יאהר מיט פיער חדשים געפענגניש און צונעמען ביי איהם איניגע בירגערליכע רעכטע.

נאך דעם משפט זעהט מען אז די אנטיסעמיטען האבען זיך אומזיסט געשארפט די ציין אום צו מאכען א נייעם בלבול אויף יודען. מיט רעכט האט דער סוד פערמשפט בלאנדעס'ן ווי א פשוט'ען פערברעכער וואס האט געשלאגען און געראנעט גרודזינסקא אהן א שום געדאנק זי וועלען הרג'נען.

—סענאטס ערקלערונגען: דער סענאט האט ערקלערט, אז פרויען וועלכע האבען דאס רעכט צו וואהנען אין דערפער פון דער טשערטא, דארפען נישט ווערען ארויסגעטריבען פון דארט, אפילו ווען זיי האבען חתונה פאר אזוינע מאנען וועלכע האבען נישט דאס רעכט דארט צו וואהנען.

= אין „המליץ" איז געדרוקט איין אויפרוף צו געבען שטיצע די יודישע פועלים אין ארץ ישראל. דער אויפרוף איז אונטערשריעבען פון 73 רבנים.

= די יודישע קאלאניעס אין חערסאנער גוב'. דעם „וואסחאד" שרייבט מען וועגען די יודישע קאלאניעס אין חערסאנער גובערניע: דאס נישט געראטעניש היינטיגס יאהר איז נאך געוועזען ערגער ווי פאר איאהרען. וועגען דער טרוקעניש איז אויך פערפאלען געווארען דאס גראז, און די בהמות האבען נישט וואס צו עסען, אין איניגע קאלאניעס איז נישטא קיין שטרוי צום הייצען און די קאלאניסטען מוזען קויפען שטרוי פאר געלד, ווייל עס פעהלט שטרוי אויף הייצונג מוזען עטליכע פאמיליעס וואהנען צוזאמען, און די ענגשאפט ברענגט צום פערברייטען פון אנשטעקענדע קראנקהייטען, די קאלאניסטען וואלטען קענען פערדיענען פון מלאכות, נאר איבער דעם קריזיס אין דרום רוסלאנד קענען זיי נישט קריעגען קיין ארבייט.

*

פראנקרייך. = דרייפוס'ס א בריעף. דער מאיאר קיניע (וועלכער זיצט איצט אין תפיסה, ווייל ער האט אויסגעזאגט געוויסע סודות) און ראשפאר האבען אויסגעטראכט א פרישען בלבול אויף דרייפוס'ן, אז אויף דעם באָרדערא, וועלכער איז צוריקגעשיקט געווארען פון בערלין קיין פאריז איז געוועזען איין אויפשריפט פון קייזער ווילהעלם מיט די ווערטער „זאל זיך דער... דרייפוס צו־איילען", אלפרעד דרייפוס האט זיך דערום געווענדט מיט א בריעף צום מיניסטער פרעזידענט וואלדעק רוססא אין וועלכען ער שרייבט אונטער אנדערעם: „געוויסע צייטונגען בעשולדיגען מיך אז אין 1894 יאהר האב איך געשריעבען א בריעף צום קייזער ווילהעלם, אויף וועלכען דער קייזער האט געמאכט זיינע בעמערקונג' און אז דער באָרדערא, וועלכען מען האט פארגעשטעלט ביי מיין משפט, איז נור א קאפיע פון דעם אמת'ן באָרדערא. אויף דעם נייען ליגען קען איך נישט שווייגען, וויסענדיג פון וואנען ער וואקסט. ווי די צייטונג שרייבט, האט ער ערהאלטען די דאזיגע ידיעה פון גענעראל בואדעפר'ס א לייבמענש. איך בין ריין פון דעם חטא, און ביז מיין לעצטען אטהעמצוג וועל איך פערלאנגען אז מען זאל ערקענען אין געריכט מיין עהרליכקייט און דורכזעהן מיין משפט. איך בעט אייך דערום, הער מיניסטער־פרעזידענט, אז איהר זאלט הייסען מאכען אין דעם ענין א חקירה ודרישה א. ז. וו." אלפרעד דרייפוס.

*

ענגלאנד. — יודישע פרייוויליגע. די חברה „מכבים" אין לאָנדאן האט מכבד געוועזען מיט א מיטאג די יודישע פרייוויליגע סאָלדאטען, וועלכע זענען איצט צוריקגעקומען פון טראנסוואל. די דאזיגע סאלדאטען זענען געוועזען צווישען פרייוויליגער־לעגיאָן (פאלק) וואס איז פאריגעס יאהר געשיקט געווארען קיין אפריקא אויף די הוצאות פון לאָנדאנער בעלי־בתים. דער לעגיאָן איז בעשטאנען פון 1700 מאן סטודענטען, סוחרים, ארבייטער און בעלי מלאכות, דערונטער זענען געוועזען בערך 40 יודען, אויף דעם מיטאג איז געוועזען דער אנפיהרער פון לעגיאָן פאלקאווניק מאקאנען, וועלכער האט זעהר געלויבט דעם מוטה און גבורה פון די יודישע פרייוויליגע און בעזונדערס פון דעם קאפיטען כהן.

*

רומעניען. — די אליאנס האט געשיקט איהר שליח ה' אסטרוק קיין רומעניען כדי צו געבען שטיצע די נויטבעדערפטיגע יודען, כמעט אין אלע שטעדט ווערט געגרינדעט ביליגע קיכען פאר ארימע לייט; עס ווערען געשטיצט די יודישע שולען און פונאנדערגעטהיילט ביכער און קליידער ארימע שולקינדער. ווי עס איז מודיע די Egalitatea וועלען בעטרעפען די פערשיעדענע שטיצען ביז ענדע ווינטער בערך 600,000 פר'.

*

טערקיי. — די רומענישע עמיגראנטען אין קליינאזיען. דעם „דזואיש קראניקל" שרייבט מען וועגען די רומענישע עמיגראנטען וועלכע האבען זיך בעזעצט אויף דער ממשלה'ס ערד אין קליינאזיען: דער מצב פון די קאלאניסטען ווערט אלע מאל ערגער. די יודען, וועלכע האבען זיך בעזעצט אין בייליק אהיר לייזען זעהר פון דער אונגעזונדקייט פון קלימאט. פון קדחת שטארבען פיעל מענשען, חאטש מען האט שוין געטהון פיעל מיטעל, כדי זיך אבצוהיטען פון דער קראנקהייט. דער פערגאנגענער מאנאט איז געוועזען זעהר א קאלטער, און די ארימע קאלאניסטען האבען נישט קיין שיך און קיין מלבושים, עס איז אונבעדינגט נייטהיג ארויס צונעמען די קאלאניסטען פון דעם אונגעזונדען ארט און צו שיקען זיי אין די גרויסע שטעדט. און באלד מען וועט דאס נישט תיכף טהון וועלען בערך 100 מענשען ח"ו אומקומען אין זעהר א קורצע צייט. עס האט זיך שוין אמאל געטראפען אזא אומגליק אויף דעמזעלבען ארט. 1300 קורדען האבען זיך מיט א צייט צוריק בעזעצט אין דער קאלאָניע, און במשך פון 9 יאהר זענען מעהר ווי די העלפט אויסגעשטארבען און די קינדער זענען געשטארבען איידער זיי זענען אלט געווארען 7 יאהר. די גאנצע קאָלאניע איז געווארען א בית הקברות. די פארשטעהער פון דער חברה „כל ישראל חברים" האבען זיך שוין געווענדט צו דער טערקישער רעגירונג וועגען דעם ענין, פארשטעלענדיג דעם שרעקליכען מצב פון די קאלאניסטען, נאר זיי האבען דערווייל גאר נישט געפועלט. די קאלאניסטען האבען זיך בעזעצט אויף זייער ארט אויף דעם בעפעהל פון סולטאן אליין, און כדי ארויס צונעמען זיי פון דארט מוז מען אויך האבען איין ערלויבניש פון דעם סולטאן אליין. דאס ארויספאהרען פון די רומענישע יודען אהן א שום ארדנונג און מיטעל איז געוועזען א ריין אומגליק. מענשען קראנקע און אלטע האבען געוואלט ווערען ערדארבייטער און זיך געלאזען בלינדערהייט אין דער פרעמדער ארויין. עס רייסט דאס הארץ קוקענדיג אויף די אומגליקליכע, צווישען וועלכע עס זענען דא פיעל אלטע און שוואכע, אלמנות און יתומים און אויף וועלכע עס ווארט נאך א לאנגער און שטרענגער ווינטער!

*

ארץ ישראל. — ה' אסאוועצקי דער אדמיניסטראטאר פון ראשון לציון'ער וויינקעלער איז אונז מודיע, אז עס איז נישט ריכטיג די ידיעה, וועלכע עס איז געוועזען אין דעם „יוד", אז דער משגיח פון קעלער האט פערוועהרט אויסצופיהרען אין חול המועד סכות א גרויסע בעשטעלונג פאר דער ענגלישער פלאטע. די מעשה איז אזוי געוועזען: עס איז אנגעקומען א בעשטעלונג פון א סמירנער סוחר אויף 40 פאס וויין פאר די שיפען, וועלכע שטעהען אין האפען נאך פאר יום טוב, און די בעשטעלונג איז תיכף ארויסגעשיקט געווארען, חוהמ"ס איז געקומען א בריעף פון דעמזעלבען סוחר אז אויב די סחורה איז נאך נישט ארויסגעשיקט געווארען, זאל מען צוגעבען נאך 3 פאס וויין. דער וויינקעלער איז דאמאלס געוועזען געשלאָסען וועגען יום־טוב, נאר דער בוכהאלטער, בעקומענדיג

דעם בריעף, האט געהייסען די פועלים ארויסנעהמען די 3 פּאס ווײן. דער משגיח אבער געוואהר געווארען, אז אויב מען וועט שיקען דעם וויין נאך יום טוב וועט דערפון נישט זיין קיין שום היזק האט געהייסען די פועלים אבלעגען די ארבייט אויף נאך יום־טוב.

*

אמעריקא. — „בני ברית". די ניו־יארקער לאזשע פון דער חברה „בני ברית" האט זעהר פיעל געטהון פאר די רומענישע יודען, וועלכע זענען געקומען קיין אמעריקא. פאר 1100 מאן בערך, וועלכע זענען געקומען אהן שום מיטלען האבען זיי געשאפט ארבייט אין די וויטע פּראווינצען פון מערב־און דרום אמעריקא, און אויך אין קאליפארנען און טעכאס.

צוּ אַ לוֹיפִיגֶען וַואסֶער.

אָ, וַואנְדֶער־שְׁטְרָאם! ווי לַאנג, עֶרְקְלֶעהְר,
וֶועט דִיךְ די צייט אַלְץ טְרַייבֶּען?
פוּן וַואנֶען קוּמְסְטוּ, זָאג, אַהֶער?
אוּן וואוּ וֶועסְטוּ פֶערְבְּלַייבֶּען?

גֶעבָּארֶען בִּין אִיךְ פוּן אַ בַּארְג,
וואוּ שֶׁענֶע בְּלוּמֶען בְּלִיהֶען;
וואוּ פַּאלְמֶען וֶוענֶען דָא נִיט קַארְג
אוּן שְׁטאלְצֶע אָדְלֶער פְלִיהֶען.

דֶער הִימֶעל מִיט זַיין גַאנְצֶען פְּרַאכְט
מַיין בּוּזֶעם פְלֶעגְט בֶּעשַׁיינֶען,
אוּן הֶערֶען פְלֶעג אִיךְ דוּרְךְ דִי נַאכְט,
ווי זִים דִי שְׁטֶערֶען טַעֲנֶה'ן.

נָאר גֶעהְן הָאט מִיר פֶערְוֶועלְט זִיךְ, גֶעהְן!
אוּן בִּין אַרָאבְּגֶעפַאלֶען —
זַייט דַאמַאלְס וַואנְדֶער אִיךְ אַלֵיין,
אַלֵיין דוּרְךְ פְרֶעמְדֶע טְהָאלֶען...

דֶערפַאר, אָ, לוֹיף אִיךְ דָא אוּן דָארְט,
דְרוּם רוֹישֶׁען מַיינֶע וֶועלֶען,
אִיךְ הָאבּ קֵיין הֵיים, אִיךְ הָאבּ קֵיין אָרְט
אַוואוּ זִיךְ אָבְּצוּשְׁטֶעלֶען...

עֶס יָאגְט מִיךְ אוּן עֶס טְרַייבְּט מִיךְ סְתָם,
מִיט אוּנְבֶּעוואוּסְטֶער גְבוּרָה,
אוּן טְרָאגְט עֶס מִיךְ אַרַיין אִין יָם —
אָ, דָארְטֶען אִיז מַיין קְבוּרָה!

מארדים ראזענפעלד.

פון מיין טאגע־בוך.

פון ר. ברײנין (בערלין).

עס איז זונטאג. אלע געשעפטען, מאגאזינען זענען פערמאכט. אין די גאסען איז פיעל שטילער, ווי געוועהנליך. אלע נעהען יום־טוב'דיג אנגעטהון. ריין, שען, ציכטיג. מענער און פרויען געהען אין די קירכען און האלטען אין די הענד בעגאלדעטע געבעט־ביכליך. דא אין דארט געהט א דייטשיל א מבוסם'דיגער און זינגט זיך א פרעהליכעס ליעד'ל אונטערן נאז. אפט בעגעגענט מען גאנצע גרופען וועלאסיפעדיסטען מיט רויטע ראזען אין קנאפ־לאך, אויסגעפוצטע, אויסגעציהרטע, האטש לעג זיי אין טרונע. גראבע דייטשקעס, ווי פעסליך ביער, שלעפען זיך אויף די וועלאסיפעדען און קלינגען מיט דעם גלעקיל, מען זאל זיך היטען פאר זיי. עס איז טאקע ניט קיין קליינע סכנה ווען זיי זאלען אויף איינעם ארויף־פאהרען, מען קען אונטער זיי דערשטיקט ווערען. נא, וואס מאכט מען, וואוהין געהט מען זונטאג פריה? ארבייטען ווילט זיך ניט, זונטאג אין דייטשלאנד ארבייטען איז ווי להבדיל שבת אין בערדיטשעוו. עס נעמט די הענד ניט. אלע רוהען, אלעס איז פייערליך געשטימט. נא, פאלט מיר איין א געדאנק אין קאפ, מע דארף נאר געהן אין דעם יודישען רעפארמירטען טעמפעל זעהן ווי יודען מאכען דעם זונטאג פאר שבת. געזאגט—געטהון. אפאר שריט פון ווײדענדאמער בריק ליעגט די קליינע, שמאלע יאהאניסבורגער גאס, א וויטינע געסיל פון דער לאנגער, אונענדליכער פרידריך־שטראסע. אין דער נאהענט זענען קאזארמעס און שפיטעלער, און אין דער דאזיגער גאס געפינט זיך דער רעפארמירטער טעמפעל. עס איז דריי פערטעל אויף צעהן, פריה, די טויערען זענען פערשלאסען. איך מוז נאך ווארטען א גאנצע פערטעל שעה. אויפ'ן גאס איז קיין לעבעדיגער מענש נישטא. איין פאר הינד, פעטע מיט קליינע פיסליך, אין נאמארדניקעס, לויפען אום הין־און־צוריק און שמעקען עפּיס. דער זייגער שלאגט צעהן. א דיקער דיענער, שווארץ געקליידעט, עפענט פאמעליך דעם טויער. אין דערזעלבער צייט פאהרען־צו אפאר קארעטען. עס קייקלען זיך פון יעדער קארעטע ארויס איין אלטע שווער־אטמענדע פאר פאלק, דער שמש און די לאקייען העלפען זיי ארויסגעהן. איך געה אריין אין טעמפעל. איך האב נאך דעם שוועל ניט אריבער געטראטען, הער איך שוין ווי איינער פון די שמשים, גאנץ גלאט געגאלט, שרייט צו מיר מיט כעס: „הוט אב!" דאס הייסט אויף פראסט יודיש — דאס היטעל אראבנעמען. איך זעה, אלע נעמען אראב די היט, טהו איך דאס אויך. איך האב זיך געזעצט אויף איינער פון די ביינק. עס איז אין גאנצען דער־ווײלע זעקס־זיבען פערזאן. עס איז שטיל, פייערליך און עפּיס טהעאטראליש אין אלע ווינקלען. די פארשטעלונג האט זיך נאך ניט אנגעהויבען. נעבען ארון־הקדש אין מזרח־וואנד זיצען פיער ראבינער, געקליידעט ווי גלחים. צוויי גאנץ אלטע, גאנץ גלאט געגאלטע. איינער אין מיטלערע יאהרען, א בייכיגער יודיל מיט א תמה'וואטען אויסדרוק אין געזיכט, און דער פיערטער נאך א יונגער מאן, א דורכגעגעסענער, מיט קעלבערשע אויגען; די אלע זענען געזעסען אין איין גרופע און האבען זיך ווענגען עפּיס געשושקעט. עס איז געווען ניכר אויף זייער פנים, אז אט באלד־באלד וועט זיך אנהויבען די צערעמאניע. און אין דער־אמת'ען, עס האט זיך באלד אנגעהויבען. איינער פון די ראבינער האט זיך געשטעלט ביים עמוד און האט אנגעהויבען ווי א חזן פארבעטען אין דער דייטשער שפראך. גלייך האט זיך געלאזט הערען אויך דער ארגעל פון דער אויבערשטער גאלערייע, און דער גאנצער קאָי, אין וועלכען עס זינגען פיעל נקבות, האט א קלאפ־געטהון אויף איין מאל און איבערגעזאגט די תפלה. דערווײל איז געווען די גאנצע צערעמאניע כמעט נור פאר די פיער ווענד. די פאר אלטע פאר־פאלק זענען געזעסען און האבען געדרעמעלט. עס איז מיר געווען קאלט. איך ווייס ניט אויב דאס איז געווען א אינעווענינגסטע קעלט, אדער עס האט פון ערגיץ געבלאזען א קאלטער ווינטיל. ביסליכווייז האט זיך דער עולם פערגרעסערט, די מענער האבען זיך געזעצט אויף איין זייט, די פרויען אויף דער אנדער זייט. אנדערע האבען זיך געזעצט נעבען זייערע פרויען און געקוקט מיט זיי אין איין סדור. צווישען דעם עולם איז געווען אם מעהרסטען גאנץ אלטע מענער און גאנץ־אלטע פרויען. עס איז געווען אבער אויך עטליכע יונגע לייט און אייניגע יונגע מיידליך, פון זיי האט זיך געלאזט הערען א שטארקער ריח פון אלע מיני בשמים. די יונגע לייט זענען געווען מיט אויסגעדרעהטע, שפיציגע וואנצען, די קעפ אנגעשמירט מיט פיעל פאמאדע. אלע שווארץ געקליידעט און אין גאנץ־נייע האנדשוהען פון שאקאלאדע־פארב. די האלז־טיכער זענען געווען זעהר קונציג, גאר מייסטערהאפט אויסגעלעגט אויף דעם אויבער־העמד.

עס שיינט, דאס זיי האָבען אַ גוטע שעה געאַרבעט ביי דעם שפיגעל אויף זייער טואַלעט. די מיידליך זענען געווען ווייס געקליידעט, ניט פיקאַנט, אָבער אויך ניט בעשיידען. דאָס איז געווען בערלינער ישיק. די יונגע לייט האָבען אַליץ געוואָרפען זייערע בליקען אויף די מיידליך, די לעצטע האָבען שטילערהייט געשמייכעלט און האַבען שטיל צוגעשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ. קיין ספק, אַז דאס זענען געווען בעקאַנטע, און דאָ אין טעמפעל איז געווען איין אָבגערעדטער ראַנדע—וואו. איינער פון די יונגע הערען האָט אַליץ געקוקט אויף דעם קאָר און האט געווינקט צו איינער פון די זינגערינען. דאָס איז געווען א בלאָנדינקע, איין עכטע דייטשקע מיט אַ פולען רויטען געזיכט. זי האט איהם אויך געגעבען אַ צייכען, דאס זי בעמערקט איהם. אויף די הינטערסטע ביינק זענען געזעסען אַפּאָר פוילישע יודען, וועלכע זענען געקומען זעהן דאס „בייזוואונדער", זיי האָבען זיך אַליץ געקראַצט אין קאָפּ. ווי עס שיינט, האָבען זיי זיך ניט געקאָנט געוועהנען מיט דעם געדאַנק, דאס זיי זיצען אין שול אָהן היטלען. די באַנק האָט ביי זיי אַליץ געקנאַקט און געסקריפּעט׳ זי האָבען זיך אויסגעדרעהט אויף אַלע זייטען. איך האָב געזעהן ווי דער שמש איז צו זיי אַלע ווײַלע צוגעשפרונגען און האט מיט זיי עפּיס מוסטירט און צו טהון־געהאט.

ווי עס איז געקומען צו קריאת־התורה האט מען אַרויס גענומען פון אָרון־קודש אַ קליינע ספר־תורה, געצירט אין זילבער און אין גאָלד און איינער פון די אַלטע ראַבינער האָט מיט אַ באַס־שטימע דורכגעלעזען דריי פסוקים פון אָנהויב סדרה און דריי פסוקים פון סוף סדרה. קריאת־התורה האט געווערט נור איין מינוט, אָבער דאס איז געווען געטהון מיט פיעל פאַראַד און גרויסע צערעמאָניעס. נאכהער איז געקומען דאס וויכטיגסטע. אַ נייע סצענע. דער אָרגעל, דער קאָר זענען שטום געוואָרען. דער עולם איז צו דער מינוט גרעסער געוואָרען. אַלע האָבען געוואַרט. עס האָט זיך אויפגעהויבען דער יונגסטער ראַבינער. זיין גאַנצער קערפּער האט עדות געזאָגט, דאָס ער האט קיינמאָל קיין תעניתים געפאַסט און קיין קאָפּ־ברעכענעס געהאט. מיט איין אַראָבגעלאָזענעם קאָפּ, מיט איין אָנגעבלאָזענעם געזיכט איז ער פּאַמעליך אויף דער בימה אַרויפגעגאַנגען, זיך געשטעלט מיט דעם געזיכט צום עולם און האט פערגלאָצט די אויגען אַרויף. איהם האט זיך געוואָלט אַ הייליגע מינע מאַכען, אָבער די גראָבע, פעטע, רויטע ליפען, די אָבגעגעסענע מאָרדע האבען דאס ניט צוגעלאָזען. ער האט אָנגעהויבען אַ דרשה. פריהער שטיל, געלאַסען, דערנאָך העכער און העכער. וואָס האט ער געזאָגט— איז אייגענטליך שווער איבערצוגעבען. עס איז געווען אַ מישעניש פון הויכע מליצות, קלינגענדיגע פראַזען, אַרויסגעלעזענע פון די מאמרים אין די דייטשע יודענפריינדליכע בלעטער. ער האט געבענשט דעם עולם, גע׳חנפ׳עט די געמיינדע, בעוויזען דאָס נור די יודען, וועלכע פייערן זונטאָג, זענען אמת׳ע יודען. ער האט פאָרגעלייענט אַפּאָר ליעדער פון שילער און געטהע, און האט אויסגעלאָזען מיט א לאַנגען „אַמען" (אמן). דער אָרגעל האט ווייטער געגעבען אַ קלאַפּ. דער קאָר האט אונטערגעהאַפּט, און דער ראַבינער, וואס איז אויך חזן געווען, האט אויף גיך אָבגעחאַפּט דעם דאַווענען — און דער טעמפעל איז אין א פּאָר מינוטען פוסט געוואָרען. די יונגע לייט האָבען זיך אַ לאָז־געטהון בעגלייטען די מיידליך, און די אַלטע פאָר־פאָלקען האָבען זיך אַריין געקייקעלט אין זייערע קאַרעטען, וועלכע האָבען אויף זיי געוואַרט. באַלד האָט זיך אויך דער טויער צוגעשלאָסען, נור דאָס מויל ביים שמש האָט זיך אַליץ ניט פערמאַכט, ער איז אַליץ אין כעס געווען און געזידעלט די פוילישע יודען, וועלכע האָבען ניט געוואָלט אַזוי גיך אויסטהון די היטלען אין אַ „מקום־קדוש". אין אַ פּאָר מינוטען איז די גאַס אַרום טעמפעל ווייטער פוסט געוואָרען. פאַרביי מיר איז פאַרבייגעגאַנגען די כאָריסטקע מיט דעם פולען און רויטען פנים געאַרעמט מיט דעם יונגען מאַן, מיט וועלכען זי האָט אין טעמפעל אַליץ געאויגעלט. איך האָב נור געהערט ווי זי זאָגט איהם: אָ, יעזוס מאַרי! דער שמע ישראל האָט מיר היינט בעזאָנדערס געראָטען...

הינטער זיי איז נאָכגעלאָפען אַ דיקער הינטעל, איינער פון די מאָפּסיקעס, וועלכע האָבען מיט מיר פריהער געוואַרט אַ־ום טויער פון שול.

באַרג אַראָב.

אדער

אַ מאָרגען אין קעלער־שטוב.

קוים האָט דער אַלטער מנשה געענדיגט זיין חֲצות מיט א צולאַג פון עטליכע קאַפּיטל תהלים, איז שוין דער בלאַסער זומערדיגער פריה־מאָרגען געלעגען אין פענסטער׳ל פון קעלער־שטוב.

טרויריג, מיט מידע אויגען, קוקט ער אויפ׳ן פריש־געבוירענעם טאָג, ער קנאַקט זיך אויס די נעדאַרטע פינגער, פערמאַכט דאָס תהלים׳ל, פערלעשט דאָס קליינע נאַפט־לעמפיל, שטעלט זיך ביים פענסטער, און קוקט אַרויף צום שמאָלען פאַס הימעל, וואָס בלייכט זיך הויך איבער׳ן ענגען געסיל. אַ נאָך טרויריגער שמייכעל לענט זיך איבער׳ן איינגעשרומפענעם, קליינעם פנים, און צולענט זיך ווי אַ בלאַסער שיין אויף דער רעם פון זילבערנע באָרד און פאות.

— אָבגעגעבען — טראַכט ער — דאָס פקדון! אַ שיינעם דאַנק, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם!

— און נייטיג—זיפצט ער—דאַרפסט דו מיך דאָ רבונו של עולם! ווילסט נאָך אַ חצות, דאַרפסט נאָך אַ קאַפּיטל תהלים... האַ? עס פעהלט דיר!

ער דרעהט זיך איבער צו דער שטוב, טראַכטענדיג, אַז, לויט זיין שכל, וואָלט גלייכער געוועזען, אַז אין בעט, וואָס ער פערנעמט, זאָל שלאָפען זיין אייניקיל רבקה, און נישט אַרומוואַלגערן זיך אויף דער פּאָדלאָגע צווישען אַלט־וואַ־ג, מיט וועלכען חיים, דער זוהן זייגער, האַנדעלט.

אַז לויט זיין יושר, פון א בשר־ודם, וואָלט בעסער געוועזען, דאָס גלאָז מילך, מיט וועלכען ער לעבט כמעט איבער אַ טאָג, זאָל געניסען שרה, די שנור זיינע, וואָס לויפט גאַנצע טעג אַרום אויפ׳ן מאַרק אָהן אַ לעפּיל וואַרימס ביז נאַכט... יענקעלי׳ן, דעם פרישען צולאָג צו דער משפחה, וואָלט אויך דערפון קיין רעה נישט אַרויס!

ברויכען ברויך ער ווייניג, דער אַלטער; עס וואָלט זיי דאָך גרינגער געוועזען, ער זאָל גאָר נישט דאַרפען... חיים איז אָהן אַ מלבוש... חנה, דאָס עלטערע אייניקיל איז א קראַנקע... ווייניג בלוט... דער דאָקטאָר זאָגט: בלאַדאַטשקע... הייסט נעמען אייזען־טראָפען, טרינקען טראַן... ווייַן אַביסיל... מען זאַמעלט פאַר איהר אַ בעזונדער קניפּעל.. חדשים לאַנג זאַמעלט מען און עס איז אַליץ ווייניג. און די אָרימע חנה וואַקסט נישט; דער שכל איהרער וואַקסט אויך נישט... אַליץ שטאָקט, זיבצעהן יאָהר און פערשטעהט, ווי פון צוועלף!

— וואָס האָסט דו מיך אויף זיי געוואָרפען, רבונו של עולם?

ער הערט זיך איין ווי שאַרף און אָבגעריסען היים אטהעמט אין שלאָף. ער קוקט ווי שרה׳ס ביינינע האַנד, וואָס האָט קענטיג, ערשט געוויעגט דאָס קינד, הענגט נאָך אַזוי שלאַבעריג אַראָב פון בעט...

ער דערזעהט, יענקעלע ריהרט זיך אין וויעגעל, באַלד וועט ער שרייען און די מוטער וועקען, טראַכט ער און מיט איילענדיגע נאָר קורצע שריט, לויפֿט ער צו צום אייניקיל און הייבט אָן שאָקלען דאָס וויעגעל.

— און אפשר,— טראַכט ער זיך אויסדרעהענדיג צום פֿענסטער, ווילסט דו, רבונו של עולם, איך זאָל נאָך אָט אין דעם יענקעליי'ן נחת דערלעבען ? איך זאָל מיט'ן נאָך ברכה זאָגען, עִבְרִי זאָל איך איהן לערנען... האַ ?

ווי א רויטער אפעל בליהען יענקעלים בעקאַליך אין שלאָף, אַ זיסער שמייכעל בלאָנקעט זיך איהם אַרום די קליינע ליפליך... זיי ריהרען זיך אויף און אַב... „דער פֿרעסער, אין שלאָף וואָלט ער געזויגט !"

ער בעמערקט דערווייל אַז רבקה וואַרפֿט זיך אויפֿ'ן געלעגער.

זי ליגט אויף א זאַק־שטרוי צוגעדעקט ביז דער ברוסט מיט א שוואַרץ־געשפרענקעלט לייליך, וואָס זי האָט צוקאָפּענס, זעהט מען נישט, דאָס פֿיין־גערייטעלטע פנים מיט'ן אלאבאסטער־ווייסען לאַנג־געטאָקטען האַלז, ריהרט זיך חנו'דיג אויף איין אונטערלאָג פֿון צור־פלאָנטעטע, שרייענדיג רויטע האָר, וואָס פֿערדעקען דעם גאַנצען צור־קאָפּענס, און בעריהרען נאָך די פּאדלאגע מיט עקען, וואָס ציטערן ביי רבקה'ס יעדען אבאטהמען.

— מיינע, עליה השלום, אויס'ן אויג... טראַכט דער אלטער— הייס בלוט, חלומות.. איהר צו לעננערע יאָהר !

— רבקה !—געהט ער צו און ריהרט ער זי ביי דער בלויסער האַנד, וואָס האָט זיך בעפֿרייט פֿון לייליך.

— וואָס — ווען ? ווערט רבקה אויסגעשראָקען און עפֿענט ווייט אַ פּאָר גרויסע בלאָהע אויגען.

—ש... ש... בערוהיגט ער זי מיט אַ שמייכעל. איך בין עס... געה אין מיין בעט אריין...

— און דו, זיידע ? פֿרעגט זי מיט א ברייטען, געזונדען געניץ.

— איך וועל שוין נישט שלאָפֿען... עס שלאָפֿט זיך נישט אין מיינע יאָהרען... איך וועל מאַכען טהיי... האָסט דאָך געהערט ביי נאַכט ! זיי וועלען פֿריה אויפֿשטעהען... דער טאַטע האט איין עסק אין שטאָדט, די מאַמע דאַרף איינקויפֿען פֿאַר די פימסענהאָלצען אויף תנאים...

— וועל א י ך מאַכען טהיי, זיידע.

— ניין, רבקה... דו געה אין מיין בעט אַריין... קענסט נאָך לאַנג שלאָפֿען... דו וועסט היינט, האָט די מאַמע געזאָגט, נישט געהען אין פֿאַבריק, זי וועט דיך דאַרפֿען... שלאָף דיך טאַקי אויס...

— אָה ! גענעצט רבקה נאָך ברייטער. זי האָט זיך שוין אַלץ דערמאַנט. דער פֿאָטער איז נעכטען אהיים געקומען מיט אַ פֿרייד, אַז גאָט האָט איהם בעשערט אַ שפּאָר ביסל אַלט־ווארג ; די מאַמע האָט אויך געברענגט אַ בשורה, ביי די פימסענהאָלצס, וואו זי איז איינגעהערין, וועט שוין ענדליך זיין תנאים, חאָטש די כלה מאכט נאָך שְהִיוֹת ; זי וועט האָבען פּאַר'ס איהריגע און תנאים וועט זיין ! ...

קיין גרויסע הנאה האָט זי נישט דערפֿון. אויסשלאָפֿען טאַקי וועט זי זיך, אַרומגעהן אויפֿ'ן מאַרק מיט דער מוטער איז בעסער ווי זיצען אין פֿאַבריק... נאר דערנאָך, דאָס נאָכטראָגען די קיישליך מיט אייער צי הינער, בפרט צו האַפּען אין מיט'ן גאַס איין ענטלאָפֿענע היהן, איז נישט פֿון די גוטע זיעבען זאַכען! נאר אַז מען מוז, מוז מען. זי נעמט צוזאַמען אַרום זיך דאָס לייליך און שפּרינגט איבער צום אַלטענס בעט.

פֿון שפּרונג האָט דער אַלטער ווייטער הנאה, אויך „זיין אַלטע אויס'ן אויג"...

איידער דער אַלטער האָט פֿייער געמאַכט : איידער ער האָט צור־געשניצט אַ קיהנדיל אויף עטליכע דינע העלצליך, אויסגעלייגט זי אונ־טער דער בלעך, בעשיט מיט קליינע שטיקעליך קוילען, (טהייער קוילען, טראַכט ער דערביי) בעגאָסען מיט נאַפֿט, אונטערגעצונדען און געשטעלט אויף דער פֿייערקע איין אַלטען פֿון ראָסט רויטליך געשפרענקעלטען, בלעכענען ציינִיק,— האָט שוין שרה געהאַלטען יענקעליי'ן ביי דער ברוסט און געווינשען זיך, זי זאָל שוין דערלעבען צו הערען ווי יענקעלע וועט מאַכען אַ ברכה איבער דער מילך...

די בלאַסע חנה האט זיך אויך אויפֿגעכאַפּט און אויפֿגעזעצט אויפ'ן בעט. אונטער דער מוטערס פּלייצעס שפּיעלט זי זיך מיט'ן קליינעם ברידעריל, מאַכט איהם. „קוקו". איהר קליין קעפּיל, די בלייכע באַקען מיט די פֿערחלומטע אויגען אין דער רעם פֿון אַ מאַסע אַש־גראָהע, צעוואָרפֿענע האָר, בעווייזט זיך אַמאָל רעכטס, אַמאַל לינקס ; די בעוועגונגען איהרע זענען דאָך לאַנגזאַם, דער שמייכעל אויפ'ן פנים צו בלאַס, דער בליק אין די אויגען צו שטאַר, דער · שפּיעל זאָל קענען אָבּרייסען „יענקעלע פֿרעסער", ווי מען האָט'ן גערופֿען אין שטוב, באַלד אין דער פֿריה פֿון דער ברוסט ; ער איז שטאַרק פֿערטהון, ער קוקט אויף איהר, נאָר קיין צייט צו איהר האָט ער נישט. איין הענדטיל האָט ער אונטער דער זייט, אויף וועלכער ער ליגט אויף דער מוטערס שויס, מיט'ן צווייטען בייגט ער אַוועק די זוים פֿון דער מוטערס אָפֿענעם העמד עס זאָל איהם נישט פֿאַלען אין פנים אַריין און קוקט דערביי אויף דער שוועסטער געלאַסען און רוהיג — זי וועט איהם נישט ענ־טלויפֿען...

חיים שטעהט שוין אין טלית און תפלין, און דאַווענט, שפּריי־ענדיג אויף און אָב איבער דער שטוב. אָפּט שטעלט ער זיך אָב, וואַרפֿט איין אויג צו שרה'ן קענטיג ער האָט מיט איהר עפּיס צו ריידען, נאָר ער וואַרפֿט אַ צווייטען בליק אויפ'ן אַלטען און דאַווענט ווייטער, און שפּרייזט ווייטער איבער דער שטוב. פֿאַר'ן אַלטען האָט ער מורא ; דער מיינט, אַז עס זענען נאָך זיינע צייטען, די אַלטע צייטען, גוטע צייטען' ווען אַ יוד האָט צייט געהאַט צו דאַווענען, צו זאָגען וואָרט ביי וואָרט פֿון סדור אורח־חיים... היינט איז זיעבען סוחרים אויף איין פּאָר אַלטע פּלידערן ! ער האָט זיך אפילו נאָך נעכטען פֿערהאָרגט... די קניה האָט ער בעדונגען פֿאַר זעקס רובל אהן אַ צענעריל, איבערגעלאָזט האָט ער זיבען גולדען מיט צוועלף גראָשען אַ ד'רויף... אַרויסגעהענדיג פֿון הויז האָט ער גענעבען אַ זעקסער דעם סטריז, ער זאָל, ביז ער וועט קומען זאָגען, קיין „האַנדעל" אין הויף נישט אַריינלאָזען. אונרוהיג איז ער דאָך ! ווער ווייסט... איידער ער וועט קריגען אַ שותף !

ער טרינקט שוין טהיי, האַלטענדיג דאָס גלאָז אויף דער פֿלאַכער האַנד און בלאָזענדיג פֿאַר יעדען זופּ, און ווייסט נאָך נישט, וואָס צו טהון. שווער צו קריגען אַ שותף! צו וועמען געהט מען ? צום וואָכער ? ער וועט איהם אָבשינדען די הויט ; צום סקלאַדניק — די קעשענע וועט ער איהם אָבשניידען ! און אַז מען קריגט שוין אַ שותף, מוז מען דאָך איהם אַוועק געבען האַלב פֿערדיענסט, חאָטש יענער האָט זיך נישט געדונגען !... אַמאָל, קריגט ער ביי שרה'ן עטליכע גולדען. היינט ווי ! נאָך נעכטען האט זי איהם געזאָגט, אַז עס וועט פֿעהלען צום איינקויפֿען !

און אפשר וועט זי איהם פֿאָרט געטרויען פֿון חנה'ס קניפּעל אויף אַ טאָג... ער האָט דאָך מורא צו פּרוּוען... ער האט נישט איינמאָל נעפּריווט און האט חרטה געהאַט !

ער וואַרפֿט נאָך אַמאָל א בליק אויף שרה'ן און עס דאַכט זיך, אָז עס איז פֿאָרט אַ שעת הכּשר! זי האָט שוין יענקעליי'ן צוריקגעלעגט,

שטעהענדיג ביים וויעגעל, טהוט זי זיך אָן און שמייכעלט אַזוי גוט׳ אַזוי מהיה־דיג גוט צום קינד, עס וועט אפשר געהען!

— איך האָב ביינאַכט גערעכענט, שרה, — פּריוועט ער זיך, — די קניה איז גאָר אַ נוטע! כ׳וועל ברוך־השם פֿערדיענען...

— הלואי, רבונו של עולם, ענטפֿערט שרה; זאָל עס זיין אין יענקעלעס זכות! זייט ער איז געבוירען מאַכט זיך געשווינדער אַ מאָל אַ פֿערדיענסט!

— איך מיין, — ווענט חיים אָב מיט אַ הנופה־שמייכעל — אַז עס איז אונזער חנה׳ס זכות; הערסט דו, שרה — ביים קויפֿען האָב איך מיר אַזוי געטראַכט; בלי נדר ובלי מסקנא דאַרף מען פֿון פֿערדיענסט אַראָב נעמען פֿאַר חנה׳ן חאָטש אַ דריטעל און ווי איך טראַכט אַזוי, ווערט די פּריצה ווייך ווי אַ פּוטער און לאָזט אַראָב איין צעהענעריל נאָכ׳ן צווייטען!

— איז אוודאי גוט—, שמייכעלט איהם רבקה צו, און ווערט — דאַכט זיך איהם — יונגער און פֿרישער... „אמאָהליגע יאָהרען — פֿליהט איהם דורך אַ געדאַנק — וואָס דען — ווען סאַמע גוטע צייטען...״ ער האָט אָבער װעניג צייט צו אַזאַ קלער...

— הכלל איז חנה אַ שותפ׳טע.

— מהיכי־תיתא! אַזאַ יאָהר אויף מיר!

— יאָ אָבער, שטאַמעלט ער, אַז חנה זאָל זיין אַ שותפ׳טע — טאַקי, איך רעכען בפירוש איהר מזל. נאָר, אַז אַ שותפ׳טע...

— איז וואָס? פֿרעגט שרה מיט אויפֿגעשטעלטע אויערען און אויגען... זי איז איהם שוין עפּיס חושד; ער פֿיהרט שוין צו׳ן עפּיס... ער וויל שוין עפּיס!

— איז וואָס -- — מיין איך טאַקי. זי זאָל זיין איין אמת׳ע שותפ׳טע... זי זאָל אריינלעגען אין מסחר אַ חלק געלד.

— וואָס? וואָס זאָגסט דו? שרה גלויבט נישט איהר אייגענע אויערען. און אַז ער ענטפֿערט נישט שפּרינגט זי איהם אַקעגען:

— גזלן, רוצח! — דאָס איז אַ טאַטע... דאָס איז אַ מאַן! ער ווייסט דאָס קינד איז אַזוי קראַנק... אַז איך האָב אַ נדר געטהון נישט צו ספּעקוליערען מיט איהר געלד... עס איז דאָך איהר שווער געלד! בלוטיג געלד... די קיישליך טראָגט זי מיר נאָך... קריגט אַמאָל פֿאַר׳ן וועג... איך דערלעג איהר עפּיס...

שרה קען זיך גאָר נישט בערוהיגען...

חיים וויל נאָך ענטפֿערן; דער אַלטער לאָזט נישט.

— שווייג שוין בעסער, חיים, שווייג — מאַכט ער—זעהסט דען נישט, אַז שרה׳לע האָט רעכט... געה, זוך דיר אַ שותף... ריים נישט איין די וועלט... לעב און לאָז לעבען.

חיים נעמט שטילערהייט אין טאָרבע אַריין אַ שטיק ברויט מיט אַ ציבעלע און געהט ארויס. ער בעלייט איהם מיט דעם אַלטען שפּרוך:

— האָסט געזעהען ווי פֿייגעליך קלויבען בראָקען אויפֿ׳ן הויף? אַ ג ר ו י ס ע ן בראָקען נעמען צוויי...

(ענדע קומט) ל. פּרץ.

דאס שבת־דיגע היטעל.

(ערצעהלונג)

פון מ. ספּעקטאָר.

II

נחום וועלוועל שרהביילעס עלטערער איידעם איז געוועזען אַ שם דבר, אַ פֿעפֿעריל, אַ יונגער מאַן פֿון אַ יאָהר דרייסיג און מיט אַלע מעלות. ווען מען האָט איהם גענומען פֿאַר איין איידעס, האָט מען איהם אָבגעגאָלטען, אָבגעצאָהלט אין בייטעל אַריין— אַזאַ אַנטיק, אַזאַ פֿעפֿעריל איז דאָס געוועזען. אַליין קומט ער אַרויס פֿון אַ גרויסער משפחה אין וועלכער מען קען געפֿונען ביז הונדערט רבנים און ניט איין בעל־מלאכה, דערצו איז ער אַ הויכער, געזונדטער יונגער מאַן מיט אַ ברייטען קאַרק, צוויי גראָבע פּאות, איין ווייסען שטערען מיט צוויי טיעפֿע ווינקלען. אויף קיינעם איז אַזוי שען ניט געלעגען די שוואַרצע סאַמעטענע שפּיציכיגע יאַרמולקע ווי אויף נחום־וועלוועלען, היינט זיין דאַווענען, זיין קידוש מאַכען און זיין זמירות זינגען איז זיך פּשוט צוגאַנגען אין יעדען אבר. וויסענדיג זיינע מעלות איז נחום וועלוועל געוועזען ביי זיך שטאָלץ, יעדען אָוועקגעמאַכט מיט דער האַנד, זיך געהאַלטען קלינער פֿון דער גאַנצער וועלט, אַלעס איז ביי איהם געוועזען נאַרישקייטען און זיך געפֿיהלט זעהר גליקליך. פּרנסה האָט ער געהאַט פֿון דער שניט־קראָם, וואו דאָס ווייב איז אַ גאַנצען טאָג געזעסען מיט אַ משרת, און אַליין האָט ער זיך צונעבאַמקעוועט ביים דאַווענען מיט פֿערגעניגען, נאָך דעם דאַווענען גענומען אַ ביסיל בראַנפֿען און געפֿיהלט דעם בעסטען טעם און גענעסען מיט אַ זעלטענעם אַפּעטיט. היינט שבת וויפֿיעל פֿערגעניגען פֿלעגט ער זיך שאַפֿען פֿון דער שול, פֿון דעם עסען, פֿון זמירות זינגען און פֿון דעם שבת׳דיגען שלאָף. אין דער פֿרייער צייט פֿלעגט ער זיך אַרומדרעהען מיט אַ קאַפּיקאָווע סיגאַר אין מויל אַביסיל נעבען דער קלייט, אַביסיל אויף דער גאַס און אומעטום, וואו מען האָט נור געקענט הערען פּוסטע פּאָטשטען, פֿלעגט ער זיך אויך אַריינמישען מיט זיינע פּאָר ווערטער „עט נאַרישקייטען״. ער האָט ליעב געהאַט זיך צו פּוטצען, זיך פֿיין אָנצוטהון. זיין גאַנג איז ניט געוועזען ווי ביי אַלע מענשען, נאָר ער פֿלעגט געהן שפּרינגענדיג און אונטערטאַנצענדיג. טאָמער האָט ער אין גאַס אָדער אין בית המדרש בעגעגענט יונגליך, האָט ער זיי געמוזט זאָגען „אָוועק שקצים״ אָדער געכאַפּט אַ יונגיל, איהם אָנגעדרעהט דעם אויער און זיך פֿערקאַטשען מיט אַ גרינג געלעכטעריל פֿון גרויס פֿערגעניגען.

זיין ווייב רייזיל האָט געשטאָלציערט פֿאַר אַלע ווייבער, וואָס זי איז נחום וועלוועלס ווייב, און אַלע טאַלטשינער ווייבער פֿלעגען טאַקע רייזלען מקנא זיין וואָס זי האָט אַזאַ זייד, אַזאַ פֿעפֿעריל פֿאַר אַ מאַן.

קינדערליך האָבען זיי געהאַט אַ פּאָר, רייזעל פֿלעגט זיי וואַשען און צוואָגען און איהר מאַן זיי דערלאַנגען ריינע אויסגעוואַשענע זיי זאָלען דעם טאַטען ניט אויסשמירען, און ער פֿלעגט זיי אַ קושגעבען זאָגענדיג דערביי „עט נאַרישקייטען״.—

*

אין אַ זומערדיגען פֿריה מאָרגען, ווען דאָס שטעדטיל סאַקאַליווקע איז נאָך געשלאָפֿען, האָט זיך שרה ביילע מיט יוסעלען אויפֿגעהאַפּט פֿון אַ קריגערייַ נעבען זייער טיהר.

—מיר קומט נאָך אַ האַלבען גילדען! האָט אַ בעל־עגלה מיט דער בייטש אין דער האַנד געשריען.

—וואָס איז היינט—פֿאַר פּסח, אַ גרויסע בלאָטע, צי וואָס? איך האָב געזאָגט אַז איך וועל אייך מעהר ניט געבען ווי פֿיער גילדען, איהר רעדט נאַרישקייטען, רבי יוד, האָט דער פּאַרשוין גענטפֿערט מיט ניט קיין צופֿריעדענער מינע און מיט אַ זאַק אונטער׳ן

אָרעם האָט ער אָנגעהויבען קלאַפּען אין דער טיהר, וועלכע האָט זיך באַלד געעפענט. עס איז באַלד געוואָרען אַ שמחה.

—וואָס מאַכסט דו, נחום וועלוועל, האָט שרה ביילע איהם בעגעגנענט, וואָס מאַכט רייזעל מיט די קינדערליך, זאָלען לעבען?

—וואָס זאָל מען מאַכען? געלויבט דער אייבערשטער, וואָס מען זעהט זיך געזונד, האָט נחום וועלוועל געענטפערט—איך פאָהר פון טאַלנע פון רבין, זאָל מאריך ימים זיין, בין איך אַראָבגעפאָהרען נאָך יוסעלען.

יוסעלע האָט אויף גיך זיך אָבגעגאָסען נעגעל־וואַסער און שעמענדיג מיט אַ קינדערשען שמייכעל אָבגעגעבען שלום עליכם.

—שלום עליכם?—עליכם שלום! וואָס מאַכסט דו עפּיס, שייגאָץ, האָט נחום וועלוועל געענטפערט און מיט אַ געלעכטעריל געגעבען יוסעלען אַ דרעה ביים אויער.

דער בעל־עגלה איז נאָך אַלץ געשטאַנען ביי דער טיהר. דאָס דיענסטמיידיל האָט דערהערט „אַ גאַסט“, האָט זי גיך אויף זיך אַרויפגעכאַפּט אַ קליידיל און אָנגעהויבען אנגיסען דעם סאַמאָוואַר און אַז זי האָט דערזעהן, ווי דער בעל־עגלה טרעט ניט אָב האָט זי זיך אויף איהם צושריען.

—דו ווערסט ניט אַוועקגעהן, אָט וועל איך דיך אָבגיסען מיט דעם סאַמאָוואַר!

—נאַ פאַרשוינען, גאַטאַניו! האָט דער בעל־עגלה געזאָגט קראַצענדיג זיך אין קאָפּ מיט דער פּיזשעלע פון בייטש און איז אַוועקגעגאַנגען פון טיהר, קוקענדיג מיט אַ היטרער מינעלע אויף די צופּאַטעלטע האַלב אָנגעטהוענע דיענסט מיט דעם סאַמאָוואַר אין די הענד.

—נו, נו, ניט דאָ וואָס צו קוקען—פאָהר ווייטער! האָט זי איהם געענטפערט. דער בעל־עגלה האָט אַ מאַך געטהון מיט דער בייטש און די מידע פערדליך האָבען זיך גערירט פון זייער אָרט.

דער גאַנצער טאָג און כמעט די גאַנצע נאַכט זענען אַוועקגעגאַנגען מיט רעדען, עסען און מיט פּאַקעווען יוסעלען אין וועג אריין. אויסער זיינע זאַכען האָט מען אָנגעפּאַקעוועט פאַר איהם אַ גאַנץ קעסטיל מיט עסענוואַרג אויף דעם וועג, פּוטער בילקעס וואָס שרה ביילע האָט געבאַקען און געטריקענט אין אַ זעקיל אַ גאַנצען חודש, היינט עטליכע סלאָיען איינגעמאַכטסען, אַ פּאָר טעפּליך פּוטער, אַ טאָפּ שמאַלץ, עטליכע פלאַש ווישניאַק, אפשר וועט רייזעל ליגען אי״ה אין קינדבעט וועט עס אַלץ צוניטץ קומען.—

מען האָט געדונגען אַ גוי׳יש פּוהריל פאַר פופצעהן גילדען מיט צעהן גראָשען און מען האָט אָבגערעדט אַז ווי עס וועט נור אָנהויבען שיינען אויף טאָג זאָל מען אַרויספאָהרען.

יוסעלע איז כמעט די גאַנצע נאַכט ניט געשלאָפען פון גרויס פרייד, וואָס מאָרגען וועט ער פאָהרען, אמת די מאַמע טהוט איהם באַנג, אָבער ער וועט פאָהרען... אויסער סאָקאָליווקע האָט ער זינט ער לעבט ניט געזעהן קיין אַנדער שטאָדט, ער וועט אפשר פאָהרען צוויי טעג מיט צוויי נעכט, ער וועט ניט שלאָפען, ער וועט נור קוקען, ער וועט זיין אין עטליכע שטעדט, אין טערליצע, אין טעפּליק אין הייסין און אין טאַלטשין, אַ חוץ דערפער מיט קרעטשמעס; ער האָט זיך אַזוי פיעל אָנגעהערט אין זיין לעבען פון גרויסע מענשען דערצעהלען פון אָט די אַלע שטעדט און איצטער וועט ער זיי אַליין מיט זיינע אויגען זעהן, אַליין זיין דאָרט.

יוסעלען פלעגט שטענדיג ציהען פון יענער זייט באַרג אין דעם וואַלד, וועלכע מען פלעגט אַרויסזעהן פון שטאָדט. פון יענער זייט באַרג זענען אַמאָל ביי נאַכט אָנגעפאַלען אויף יענקעל באַלטער גזלנים, נאָר יוסעלע האָט קיין מורא ניט, ערשטענס וועט ער דאָרט פאָהרען פאַרטאָג און אין צווייטענס פאָהרט ער דאָך מיט זיין שוואָגער, ער איז אַזאַ גרויסער, אַזאַ געזונדטער און ער, יוסעלע, האָט אויך אַ יאַמשאָווען שטעקיל, אַ קליינס נאָר אַ שטאַרקס, ער וועט עס מיטנעמען, עס קען געבען אַ נוטען זעץ, מען קען גוט פיהלען.

און יוסעלע האָט זיך איצט דערמאַנט, ווי ערשט ניט לאַנג האָט ער מיט דעם אייגענעם יאַמשאָווען שטעקעלע איבערגעשלאָגען אַ הונד די פיס, און ווי דער הונד האָט שטאַרק געקוויטשעט און געהינקעט מיט אַ פיסיל פון וועהטיג, און יוסעלע האָט ליגענדיג אין בעט אַ לאַך געטהון.—

יוסעלע האָט זיך אויפגעהויבען פון בעט און אַ קוק געטהון אין פענסטער, עס האָט זיך איהם אויסגעוויזען אַז עס טאָגט שוין חאָטש עס איז ערשט געוועזען נאָך צוועלף און זיך צוגעהערט אפשר פאָהרט שוין דער גוי.

—אַי, עס זאָל זיין אַ גוטער גוי, ער זאָל מיר וועלען געבען אַביסיל אנטרייבען די פערדליך, איז יוסעלען אויפגעקומען אויפ'ן געדאַנק,—איך וועל איהם געבען אַ פּוטער־בילקע, וועט ער מיך לאָזען זיצען אויף דער קעלניע און האַלטען די לייצען.—אַי, אַי ער פאָהרט שוין! האָט ער זיך ווידער אַ חאַפּ געטהון פון בעט און זיך צוגעהערט, נאָר מען איז פאַרביי געפאָהרען און זיך ניט אָבגעשטעלט נעבען דער שטוב, ער האָט מיט אַ אונצופריעדענער מינע זיך ווידער געלעגט, און פאַרשיעדענע נייע געדאַנקען, נייע בילדער זענען איהם פאַרגעקומען פאַר די אויגען, ביז ער איז איינגעדרעמעלט געוואָרען.

*

—שטעה שוין אויף, יוסעלע, דער גוי איז שוין דאָ, האָט איהם די מוטער מיט שטעהענדיגע טרעהרען אין די אויגען אויפגעוועקט.

—דער גוי איז שוין דאָ? האָט ער פרעהליך געפרעגט און גיך אָבגעוואַשען נעגעל־וואַסער און אָנגעהויבען זיך אַנטהון. די מוטער האָט בעמערקט זיין פרעהליכקייט און איהם געפרעגט:

—דו וועסט גאָר ניט בייַנקען נאָך מיר, יוסעלע?

—מאַמע! איך וועל בייַנקען. האָט ער געזאָגט און זיין גאַנץ פרעהליכקייט איז אַוועק.

זיין טרויער האָט לאַנג ניט געדויערט, אין אַ פּאָר מינוט איז ער שוין געשטאַנען פרעהליך לעבענדיג אין דרויסען נעבען וואָגען. ער האָט מיט אַ שמייכעל בעטראַכט דעם גוי, די בייטש, וואָס ער האָט געהאַלטען אין האַנד, און זיך אָבגעשטעלט ביי די צוויי פערדליך וואָס האָבען ביידע געגעסען פון אַ ברייטער טאָרבע, וועלכע איז געהאַנגען אויף זייערע קעפּ, עס האָט זיך איהם זעהר געגליסט אַ גלעט טהון די פערדליך נאָר ער האָט אַ קוק געטהון אויף דעם גוי און מורא געהאַט און האָט דערווייל אַ גלעט געטהון דאָס ראָד פון וואָגען—איך וועל נאָך אַ גלעט טהון די פערדליך שפּעטער... אין וועג ביי אַ קרעטשמע ... אַ פּוטער בילקע... האָט ער זיך געטראַכט און געפריווט אָנהויבען רעדען מיט דעם גוי וועלכער האָט זיך אפילו ניט אומגעקוקט אויף איהם.

דער גוי מיט דעם דיענסט־מיידיל האָבען אַרויסגעטראָגען די פּעקליך און עטליכע קישענס מיט אַ וואַטאָווער קאָלדרע, יוסעלען האָט די מוטער פערבונדען מיט אַ טיכעל אויף דעם האַלז, דער גוי האָט אַראָבגענומען די טאָרבע פון די פערד און זי אַרויפגעלעגט אויף די קעלניע, אויף וועלכער ער האָט זיך געזעצט.

מען האט דעם גוי געהייסען פאהרען פארויס, און זיי וועלען אלע געהן צו פוס ביז הינטער דער שטאדט; די פוהר האט פאוואליע אנגעהויבען פאהרען און נאך איהר זענען נאכגעגאנגען נחום וועלוועל מיט עפיס א טאלטשינער יונגען מאן—אויך א טאלנער חסיד, וואס איז שוין זייט א יאהר געווארען א סאקאליווקער איידעם און האט פיינט דאס ווייביל, ער איז איצטער געקומען מיט איהם זיך גענזערגענען; נאך זיי איז געגאנגען שרה ביילע מיט יוסעלען און דאס דיענסטמיידיל.

ווען מען איז שוין אזוי אבגעגאנגען די ערשטע גאס, האט זיך פלוצים שרה ביילע אבגעשטעלט מיט א געפילדער:

—אוי וועה, נחום וועלוועל! שטעה נור, שטעלט אב די פוהר, אוי א דונער האט מיך דערשלאגען, דער קאפ איז, מיינע שונאים, אזוי פערדרעהט אז איך האב גאר פערגעסען...

—וואס איז? האבען אלע געפרעגט און די פוהר האט זיך אבגעשטעלט.

—וואס הייסט? א קינד פאהרט אוועק און האט קיין שבת'דיג היטעל! עס איז מיר גאר ארויס פון קאפ, איך זאל אזוי אין אלדעס בייז פערגעסען, ווי איך האב פערגעסען אוועקגעבען דאס שטיקיל סאמעט דעם קירזשנער, ער זאל איהם מאכען א היטעל.

—עט נארישקייטען! האט נחום וועלוועל געזאגט, אין טאלטשין וועט מען איהם אויפנייען א שענער היטעל ווי אין אייער סאקאליווקע.

—יא עס איז שוין פערפאלען, נאר דאס שטיקיל סאמעט וועל איך דיר מיטגעבען, עס ליגט נאך פון דיין חתונה אן פון רייזעלס חופה־קלייד איז געבליבען, וואו וועט מען גאר היינט בעקומען אזא סאמעט? זעקס קערבליך איין איל, היינט דארף אפשר קאסטען צעהן.—נא דיר די שליסעליך, האט זיך שרה ביילע געווענדעט צום דיענסט־מיידיל, דארט אין קליידער שאפע אין אונטערשטען שיף—לאדיל ליגט עס, נאר פערגעס ניט פערשליסען, לויף גיך און קום באלד

נחום וועלוועל האט אפילו געזאגט אז אין טאלטשין וועט מען קויפען סאמעט אויף א היטעל, אדער מען קען קויפען א פארטיג היטעל, נאר די דיענסט מיט די קלינגענדיגע שליסעליך איז שוין ווייט געוועזען.

שרה ביילע האט ניט אויפגעהערט סמאטשקען מיט די ליפען, גערעדט צו זיך, ווי אזוי האט זי געקענט פערגעסען, אז א קינד אין א פרעמדער שטאדט דארף האבען א ניי שבת'דיג היטעל... און נאך פון אזא שטיקיל טייערען סאמעט— וואו בעקומט גאר היינט אזוינס!

—גיכער שוין, פוילע מויד! האט שרה ביילע געשריגען דערזעהענדיג פון דערווייטענס ווי זי לויפט שוין צוריק מיט דעם שטיקיל סאמעט און מיט די קלינגענדיגע שליסעליך אין די הענד.

די פוהר האט זיך ווידער גערירהט און דער עולם האט אנגעהויבען נאכגעהן, דער יונגערמאן, וואס האט פיינט דאס ווייביל האט נחום וועלוועל'ען עפיס איינגערוימט אין אויער, ער זאל דארט אין טאלטשין איבערגעבען זיינע עלטערען, שרה ביילע האט געגלעט יוסעלען, דאס דיענסט־מיידיל איז נאכגעגאנגען מיט א לייכטענדיג געזיכט און אלע מאל זיך א קראץ געגעבען אין איהר צופאלטעלטען קאפ האר.

—זאג מיר צו, יוסעלע, אז דו זאלסט דארט יעדען פאלגען זיך אויפפיהרען פיין און געהן ריין, האט די מוטער געזאגט און איהם אויסגעגלייכט דאס היטעל אויף דעם קאפ.

—איך וועל יעדען פאלגען, האט יוסעלע געענטפערט און יך אליין אויסגעגלייכט די פאות און א טאפ געטהון צו זיין היטעל אויפ'ן קאפ שטעהט גלייך.

פון יענער זייט שטאדט האט זיך די פוהר אבגעשטעלט און דער גאנצער עולם אויך.

דער גוי האט אנגעהויבען איילען, מען זאל זיך שוין זעצען אויף דעם וואגען, דער עולם האט זיך אנגעהויבען געזעגענען און שרה ביילע האט זיך צוקושט מיט יוסעלען.

—פאהרט געזונד! גריסט רייזלען מיט די קינדערליך—יוסעלע! זאלסט דיך פערבינדען דעם האלז, פערגעסט ניט אין וואגען די פוטער בילקעס מיט די איינגעמאכטס וואס איך האב געפרעגעלט, האט שרה ביילע נאכגעשריען.

ווען די פוהר האט שוין אנגעהויבען ריהרען מיט ביידע פארשוינען, האט פלוצים דאס דיענסט־מיידיל עפיס מיט א קוויטש, ווי ניט מיט איהר קול, נאכגעשריען האלטענדיג אין די הענד די עטליכע קאפיקעס וואס זי האט בעקומען פון גאסט:

— יוסעלע! יוסעלע! פאהר געזונד, פערגעס ניט שרייבען דער מאמען אפטע בריעף און דאס דיענסט־מיידיל האט זיך פון די פאר ווערטער אזוי פערשעמט אז דאס גאנצע בלוט איז איהר געקומען אין פנים אריין.

דער עולם איז געגאנגען צוריק, שרה ביילע פערוויינט. דאס דיענסט־מיידיל אראבגעלאזט דעם קאפ און דער יונגערמאן, וואס האט פיינט דאס ווייביל, האט געזיפצט:—

(ענדע קומט)

דאס יודישע טהעאטער.

(טנדע).

ווי זעהט איצט אויס דאס יודישע טהעאטער אין נוי־ארק?

דאס בילד איז געוועזען זעהר טרויריג אין 1897, ווען עס איז ערשיענען דאס שוין פיעל מאל אנגערופענע בוך, און מיר זענען שטארק מסופק, צי עס האט זיך עפיס פערבעסערט דארט. מיר קענען דערום בענוטצען דיזעלבע פארבען, ווי די מיטארבייטער פון דעם יובילעאום בוך און דאס בילד וועט דאכט זיך אויך פאסען צו דער איצטיגער לאגע.

שטעלט אייך פאר א טהעאטער אנגעפאקט מיט מענשען. עס זיצען פרויען מיט קינדער; מען עסט עפעל, מען טרינקט סאדע־וואסער, פון אלע זייטען שרייט מען אויפ'ן "ארדער", וואס היט די ארדנונג, דער גערויש און געטימעל איז זעהר גרויס; אויף דער גאלעריע הויבט מען אן צו פיהרען ויכוחים איבער דער פראגע, וועלכער אקטער שפיעלט בעסער, צי טהאמאשעווסקי אדער אדלער.

ענדליך ווערט דער פארהאנג אויפגעהויבען, עס ווערט שטילער, און אלע אויגען ווענדען זיך צו דער סצענע.

נאר וואס זעהט מען אויף דער יודישער סצענע? לאזען מיר בעסער ריידען איבער דעם ה. סעגאל, וואס האט דאס אלעס צוגעזעהען מיט זיינע אייגענע אויגען.

"מיט א מאל האט די מוזיק אנגעהויבען צו שפיעלען א יקום פורקן'דיגען קאמארינסקי און איין "ער" מיט א"זי" האבען זיך בעוויזען אויף דער סצענע, "ער" אנגעטהון ווי א שכורער ירושלמי און "זי" ווי

א בויער־גויע אין אונזער מוטער רחל'ס קליידער. זיי האבען זיך געלאזען ביידע טאנצען א פערסידסקען וואלס מיט מאלאראסייסקע אונטערשלאק. די מוזיק איז געוועזען א מחיה, דער טאנץ נאך בעסער, פרעהליך, לוסטיג, לעבעדיג, עס האט געבליטצט, געפייפט, געקנאקט מיט די פינגער, אין טהעאטער איז געווארען אזוי פרעהליך, אז דער עולם האט זיך אויפגעהערט צו קריגען און האט אויך מיטגעזונגען, אונטערגעפייפט און אונטערקנאקט; די מוטערס האבען פרעהליך אונטערגעהאצקעט זייער בייבים (קליינע קינדער), די עלטערע קינדערליך האבען אליין צוגעקלאפט מיט די פיסליך, פיעלע, וועלכע האבען שוין דאס שטיק געזעהען, האבען פאראויס צוגעברומט דאס צווייטע ליעד, וואס דארף קומען נאכ'ן טאנץ. אלע האבען גערופען די בעליעבטע אקטיארען, פון דער גאלעריע האט מען ניט נור געקלאפט מיט די פיס, נאר אויך מיט שטעקענס און רעגענשירעמס, עס איז געוועזען שמחה וששון.

אזוי זעהט אויס דאס יודישע טהעאטער ביי א פארשטעלונג. דער אינהאלט פון די געוועהנליך געשפיעלטע שטיק איז נישט בעסער. די בעזוכער לאנגווייל'ען זיך, ווייל זיי האבען שוין דאס געזעהען טויזענד מאל און ווערען אויפמערקזאם נור דאן, ווען מען זינגט א שמוציגעס ליעד אדער ווען מען הויבט אן צו טאנצען".

„זיי ווייסען, שרייבט ה. מ. זייפערט, אז טהאמאשעווסקי, אדער קעסלער, אדער אדלער וועט זיין א גרויסער מענש, א העלד מיט אלע מעלות טובות, א מענש אהן א גאל, וואס ריהרט נישט אן א פליג אויף דער וואנד. שען וועט ער זיין ווי אויסגעבאקען פון דער זון מיט דער לבנה צוזאמען און אלע מיידליך פון ירושלים, שומרון, דמשק, חברון, בית לחם און פומבדיתה, וואס זענען אויך אויסגעבאקען פון דער זון מיט דער לבנה, וועלען זיין פערליעבט אין איהם ביז איבער די אויערען. ער אבער וועט זיך אלעמען אויף להכעיס פערליעבען אין מאדאם קארפ, אין מאדאם אדלער אדער אין פריילין פראגער, וואס וועט זיין א רוימישע, גריכישע, אדער א עגיפטישע בת־מלכה, וועלכע ער וועט וועלען ארויסגנבנ'ן און מיט איהר אנטלויפען קיין טשיקאגא אדער סאן־פראנציסקא. די טהעאטער בעזוכער ווייסען אבער אויך, אז דער „טאלאנטפאלער" פערפאסער האט אנגעגרייט איין „אינטריגאנט" א ביטערען יונג, וואס וועט אנטהון אלערליי צרות דעם פון „דער זון און לבנה געבאקענעם" העלד, און ווייל ער איז אויך פערליעבט אין דער בת מלכה, זוכט ער מיט אלע מעגליכקייטען און אונמעגליכקייטען דעם „גרויסען און גוטען מענשען „מיט אלע מעלות טובות" צו פערניכטען... די טהעאטער בעזוכער... ווייסען שוין פון די פריהעריגע פיעסען נאטירליך, אז באלד וועט ער אין כעס ווערען, ער וועט ארויסציהען זיין שווערט פון א „פוטערפאס" וועט אויסהרג'נען זעקס מיליאנען רוימער, גריכען אדער עגיפטער וועט האפען די בת־מלכה וועט זיך מיט איהר ארויפזעטצען אויף איין אדלער, אויף א שפין אדער אויף א היישריק, וועט מיט איהר אוועק אין בית־המקדש, דארט וועט זי זיך מוזען מגייר זיין און וועט חתונה האבען מיט דעם געליעבטען כדת משה וישראל. זיי ווייסען אפילו אז אין מיטען דרינען וועט קומען מאגולעסקא, מא־קס, בערנשטיין אדער פישקינד צוזאמען מיט דער מאדאם טאמאשעווסקי, אדער מיט דער מאדאם ווילענסקי אדער מיט דער פריילין סאבינע וויינבלאט און וועלען זינגען קופלעטען און טאנצען א רוסישע קאמארינסקאיא.

דאס איז דער געוועהנליכער אינהאלט פון די „היסטארישע אפערעס", נאר אמאל הייסט דער העלד הורקנוס, אדער אריסתובלוס, אדער אלכסנדר און א מאל הייסט ער גאר איוואן, אדער פיאטר, אדער ניקנור, אקעגען אזאלכע „מייסטערוועק", געשריבען פון „הויף־דראמאטורגער" פון די יודישע טהעאטערן אין ניו־יארק, זענען גאלדפאדען'ס שטיק באמת „זשעניאל".

מיר וועלען זיך אבשטעלען נאך אויף א ווילע, כדי צו זאגען איינעגע ווערטער איבער די סבות, וואס האבען געפיהרט דאס יודישע טהעאטער אין אזא וועג.

די ארטיקעל־שרייבער פון דעם דערמאנטען בוך געפינען א סך סבות פון דעם. זיי זאגען אז אין דעם זענען שולדיג די „הויף־דראמאטורגער", וואס זענען אלע מענשען אהן טאלענט און וועלכע האבען זיך גענומען אליין דאס רעכט אויפצופיהרען אויף דער סצענע טהעאטער־שטיק, ווייטער די אינטריגעס צווישען די קאמפאניעס, דאס פובליקום, וואס ליעבט נור שמוציגע ליעדער און טענץ, די אקטיארען, וועלכע רעדען זיך איין, אז זיי זענען גאר איינס אין דער וועלט, און ווילען נור שפיעלען העלדען־ראלען, חאפען זיך אפילו צו שעקספיר'ן, זודערמאנ'ן, איבסענ'ן, אז"וו אז"וו.

געוויס די אלע סבות זענען וויכטיג, נאר מיר וועלען זיך דא פערנעמען נור מיט דער וויכטיגסטער פון זיי. ד"ה מיט דעם כאראקטער פון דעם יודישען טהעאטער און מיט דעם יודישען פובליקום.

ווי מיר האבען שוין איינמאל געזאגט, דארף דאס יודישע טהעאטער זיין א פאלקס־טהעאטער, ווייל נור אין אזא אופן קען עס רעכענען אויף אנדערע יודישע קרייזען אויסער די פראסטע יודען, מען דארף שפיעלען נור אמת־יודישע זאכען, ווייל נור דאן וועט דאס יודישע טהעאטער פעראינטערעסי־ען אלע נאציאנאל־פיהלענדע יודען און וועט ארויסרופען א גוטע דראמאטישע ליטעראטור.

מיר האבען געזעהען, אז די יודישע טהעאטערן האבען פערנאכלעסיגט דעם וויכטיגען פונקט, און דאס האט זיי אראבגעפיהרט פון ריכטיגען וועג.

עס וועט נאך לאנג געדויערן ביז מען וועט קענען אין יודישען טהעאטער מיט יודישע קרעפטען און אויך זשארגאן שפיעלען אזעלכע טראגעדיעס ווי אטעלא אדער האמלעט! פריהער דארף זיך אויסארבייטען צו דעם א שפראך, אויסארבייטען די קונסט צו שפיעלען, און בעזונדערס דער געשמאק פון פובליקום.

די בעזוכער פון יודישען טהעאטער זענען דאס רוב נור פראסטע יודען. דער ארבייטער, וואס ענטוויקעלט זיך אביסעל דורך דאס אמעריקאנישע לעבען, הערט אויף, ווי עס זעהט אויס, צו געהן אין דאס יודישע טהעאטער. און דאס איז, ווי מיר האבען געזעהען, קיין וואונדער; ווער עס האט נור אביסיל געשמאק דער קען נישט צוזעהען אזעלכע „היסטארישע אפערעס", ווי מען שפיעלט אין די יודישע טהעאטערן.

דער חסרון פון אינטעליגענטע בעזוכער אין איינעם מיט דער פערנאכלעסיגונג פון נאציאנאל־יודישע טהעאטערשטיק,— דאס איז די הויפט־סבה פון דעם היינטיגען צושטאנד פון די יודישע טהעאטערן.

אבער דאס יודישע טהעאטער קען מען פערבעסערן, און דאס נאציאנאל־יודישע לעבען, וואס מעהר און מעהר, וועט עס פריהער אדער שפעטער פערבעסערן. דאס יודישע טהעאטער איז צו וויכטיג געווארען, עס פערנעמט צופיעל ארט אין דעם נאציאנאל־יודישע לעבען, עס שטעהט אויף א צו פעסטען גרונד — כדי מיט איינמאל פערניכטעט צו ווערען.

יצחק גרינבוים.

Verlag „Achiasaf". Verantwortlicher Red. M. Berkowicz. — Herausgeber u. Buchdruckerei Josef Fischer Krakau

Открыта подписка на 1901 годъ

г. на журналъ XII г.

„ВѢСТНИКЪ ВОСПИТАНІЯ“

Журналъ имѣетъ цѣлью распространеніе среди русскаго общества правильныхъ взглядовъ на воспитаніе и образованіе.

Съ 1901 года **разрѣшено помѣщать** въ журналѣ научно-популярныя статьи по естествознанію, психологіи, философіи, филологіи, обществовѣдѣнію, исторіи, исторіи литературы, а также по вопросамъ искусства.

Программа журнала: 1) Оригинальныя и переводныя статьи. II) Критика и библіографія. III) Рефераты и мелкія сообщенія. IV) Хроника. V) Приложенія: литературно-педагогическіе очерки, разсказы, воспоминанія и т. д. VI) Объявленія.

При настоящей редакціи въ журналѣ принимали участіе: д-ръ философіи В. Анри (Victor Henri), Н. Ф. Арепьевъ, Ю. И. Айхенвальдъ, А. Д. Альферовъ, приватъ-доц. Я. А. Боткинъ, Ю. А. Бунинъ, И. А. Бунинъ, И. П. Бѣлоконскій, Н. М. Бычковъ, приватъ-доц. В. А. Вагнеръ, В. П. Вахтеровъ, К. Н. Вентцель, Ю. А. Веселовскій, проф. Р. Ю. Випперъ, А. Ф. Гартвигъ, М. О. Гершензонъ, приватъ-доц. А. В. Горбуновъ, А. Е. Грузинскій, Е. С. Дрентельнъ, В. Е. Ермиловъ, Д. Н. Жбанковъ, Н. В. Закъ, С. В. Зенченко, Е. А. Звягинцевъ, Н. Н. Златовратскій, приватъ-доц. В. Н. Ивановскій, В. Е. Игнатьевъ, Н. А. Каблуковъ, В. В. Каллашъ, Е. Ловичъ, Е. І. Лозинскій, проф. И. Н. Миклашевскій, Н. Мировичъ, Н. Ф. Михайловъ, Л. П. Никифоровъ, Е. С. Некрасова, М. К. Николаева, Ф. Ф. Ольденбургъ, В. П. Острогорскій, В. В. Петровъ, Н. И. Позняковъ, Г. А. Пузыревскій, Г. Роковъ, Н. А. Русскихъ, Л. М. Розенфельдъ, Д. Д. Семеновъ, А. С. Симоновичъ, А. М. Скабичевскій, Н. В. Сперанскій, К. М. Станюковичъ, приватъ-доц. Е. Д. Синицкій, Л. Д. Синицкій, В. С. Сѣрова, І. Тевсъ, Н. И. Тезяковъ, Г. А. Фальборкъ, А. П. Флеровъ, А. Н. Филипповъ, проф. А. Ѳ. Фортунатовъ, А. С. Хахановъ, В. П. Хопровъ, В. И. Чарнолусскій, кн. Д. И. Шаховской, А. А. Штевенъ, Ф. А. Эрнъ, проф. Ф. Ф. Эрисманъ, В. Е. Якушкинъ, Е. Н. Янжулъ, акад. И. И. Янжулъ и многіе др.

Журналъ допущенъ Ученымъ Комитетомъ Минист. Нар. Просв. для фундаментальныхъ библіотекъ среднихъ учебныхъ заведеній, какъ мужскихъ, такъ и женскихъ.

Съ 1901 года журналъ будетъ выходить не 8 разъ, какъ это было раньше, а **9 разъ** въ годъ (въ теченіе лѣтнихъ мѣсяцевъ журналъ не выходитъ); въ каждой книжкѣ журнала не менѣе 20 печатныхъ листовъ.

Подписная цѣна остается прежняя а именно: въ годъ безъ доставки 5 р. съ доставкой и пересылкой 6 р., въ полгода 3 р.; съ пересылкой за границу 7 р. 50 к.; для студентовъ и недостаточныхъ людей цѣна уменьшается на 1 р.

Подписка принимается: въ конторѣ редакціи *(Москва, Арбатъ, Старо-Конюшенный пер., д. Михайлова)* и во всѣхъ крупныхъ книжныхъ магазинахъ обѣихъ столицъ. Гг. иногородныхъ просятъ обращаться прямо въ редакцію.

Редакторъ-издатель **д-ръ Н. Ф. Михайловъ.**

4-й Годъ Открыта подписка на 1901 г. **Изданія.**

на еженедѣльную

литературно-политическую и научно-популярную

газету,

посвященную евреямъ, Востоку и окраинамъ

„РОССІЯ и АЗІЯ“

Идея изданія гуманное отношеніе къ человѣчеству.

Между прочимъ въ 1901 году будетъ помѣщенъ переводъ „Фишки Хромого“ Абрамовича и рядъ статей по опредѣленію отношеній между еврействомъ и христіанствомъ. Подп. цѣна въ годъ 5 руб., съ пер: 6 руб., загран. 7 руб. Адресъ редакціи: Кіевъ, Святославская, д. 11, кв. 6.

Редакторъ-Издатель прив. доц. **А. Н. Гренъ.**

סוחרים! איך קויפע

צו יעדערצייט „מוטטערקארן“, (Роньки, Шпуръ), „שפאניער פליע־

גען“ (מייקים) אין „ליטאפאריום“ (פילווישק) צום העכסטען פרייז

D. Andermann, Brody (Austria).

Большая литературная, политическая и коммерческая газета

„ОДЕССКІЙ ЛИСТОКЪ“.

съ иллюстраціями и рисунками дамскихъ модъ

выходитъ ежедневно

двумя изданіями

УТРЕННИМЪ первымъ и **ВЕЧЕРНИМЪ** вторымъ.

Подписная цѣна на 1901 годъ остается та-же.

Въ городѣ съ доставкою на домъ: **10** руб. въ годъ, **6** руб. полгода, **3** руб. **50** коп. три мѣсяца, **1** руб. **20** коп. въ мѣсяцъ.

На города съ ежедневной высылкою по почтѣ **12** руб. въ годъ, **7** руб. полгода, **3** руб. **80** коп. три мѣсяца, **1** руб. **30** коп. въ мѣсяцъ.

Въ теченіе 27 лѣтъ „Одесскій Листокъ“, находясь въ однѣхъ и тѣхъ-же рукахъ, неуклонно шелъ по намѣченному съ самаго начала пути — служенія интересамъ населенія всего Южнаго Края безъ различія національностей и вѣроисповѣданій. И въ наступающемъ 28 году мы будемъ идти по тому-же пути, проводя идеи гласности, просвѣщенія и справедливости.

Кромѣ богатаго литературнаго и публицистическаго матеріала, въ газетѣ ежедневно печатаются обширныя телеграммы, отъ собственныхъ корреспондентовъ и „Россійскаго Телеграфнаго Агентства“, затрагивающія интерессы политической и общественной жизни не только Европы, но и другихъ частей свѣта. Благодаря этимъ обширнымъ телеграммамъ, **при выходѣ газеты два раза въ день,** читатели имѣютъ возможность немедленно ознакомливаться со всѣми важнѣйшими событіями дня, для болѣе полнаго изложенія и освѣщенія которыхъ „Одесскій Листокъ“ имѣетъ постоянныхъ корреспондентовъ какъ въ Россіи, такъ и заграницей.

Мы не станемъ говорить здѣсь о дальнѣйшихъ литературныхъ и техническихъ улучшеніяхъ изданія и не станемъ давать обѣщанія въ этомъ смыслѣ, полагая, что самое дѣло скажетъ за себя и что 27-лѣтняя наша дѣятельность послужитъ лучшей порукой въ дальнѣйшемъ развитіи „Одесскаго Листка“.

Составъ сотрудниковъ остается прежній, причемъ выразили согласіе присоединиться къ нему и новыя литературныя силы. Въ „Одесскомъ Листкѣ“ примутъ постоянное участіе слѣдующія лица:

П. Д. Боборыкинъ, В. С. Баскинъ, А. А. Борзенко, Н. И. Борисовъ, А. С. Брантъ, М. И. Британъ, И. Е. Булгаковъ, И. Ѳ. Василевскій, (Буква), В. В. Волянскій, А. Г. Генкель, М. П. Гольденбергъ, А. М. Грабенко, А. Грузинскій, П. Л. Гросулъ-Толстой, В. А. Даценко, профес. А. Н. Деревицкій, В. М. Дорошевичъ, проф. А. И. Загоровскій, П. А. Зеленый, П. Звѣздичъ, М. Б. Карскій, Карменъ, А. Е. Кауфманъ, П. И. Компанъ, П. Кузьменко, С. Б. Лазаровичъ, Ольга Лурье, В. Я. Лучинскій, В. В. Лучинскій, Людвигъ Поль, проф. В. И. Модестовъ, Ф. Г. Мускатблитъ, О. Е. Накко, А. И. Никольскій, К. Н. Новосельскій, Л. Е. Оболенскій, Л. А. Пашковъ, И. И. Печокасъ, А. С. Попандопуло, М. Г. Попруженко, А. А. Сантагано-Горчакова, Сирена, И. Н. Соколовскій, Скиталецъ, Б. П. Студенцовъ, Н. В. Тяжеловъ, А. И. Умисса, А. В. Уразовскій, И. А. Хмѣльницкій, П. Хотымскій, А. А. Цѣновскій, А. И. Черкасъ, А. Чивонибаръ, Я. Л. Чертокъ, князь М. Л. Шаховскій, И. В. Шкловскій, (Діонео), Г. В. Ѳедоровъ, А. А. Ярошко и др.

По примѣру прежнихъ лѣтъ, безплатно для гг. подписчиковъ „Одесскаго Листка“ оставляемъ открытымъ при редакціи.

Кабинетъ для чтенія.

Въ кабинетѣ получаются до **500 названій** столичныхъ и провинціальныхъ русскихъ, польскихъ, славянскихъ, французскихъ, нѣмецкихъ, итальянскихъ, англійскихъ, испанскихъ, греческихъ газетъ и журналовъ, спеціально научныя изданія, но ые романы, повѣсти, разсказы, какъ русскіе, такъ и иностранные, а также модные дамскіе журналы русскіе и иностранные.

Такимъ образомъ, за **10** руб. въ годъ городской подписчикъ и за **12** руб. иногородній получатъ:

Около 700 №№ газеты утренняго и вечерн. изданія.

Свыше 100 Иллюстрированныхъ Приложеній,

въ которыхъ будетъ напечатано свыше **5000 рисунковъ** и портретовъ общественныхъ дѣятелей, а по полученіи нами спеціально для этихъ приложеній заказанной новой ротаціонной машины на фабрикѣ Маринони въ Парижѣ, — будутъ значительно расширены выпускомъ большаго количества номеровъ.

Свыше 50 Приложеній Дамскихъ Модъ

съ послѣдними парижскими и вѣнскими рисунками и, наконецъ, право **безплатнаго входа въ читальню** „Одесскаго Листка“.

Гг. подписчикамъ газета доставляется на домъ и высылается по почтѣ ежедневно **два раза въ день,** утромъ и вечеромъ.

Контора газеты въ Одессѣ, Театральная пл., въ домѣ редактора-издателя В. В. Навроцкаго.

Редакторъ-издатель В. В. Навроцкій.

Принимается подписка на 1901 г. на еженедѣльную газету

„Будущность"

Съ ежегоднымъ приложеніемъ НАУЧНО-ЛИТЕРАТУРНАГО СБОРНИКА.

„Будущность"—независимый органъ русскихъ евреевъ, стремящійся къ культурному возрожденію и подъему самосознанія еврейской массы. Девизъ ея — **„народность и просвѣщеніе"**. Еврейскій народъ, по своему религіозно-этическому міросозерцанію и духовно-историческому укладу, имѣетъ право на достойное существованіе среди цивилизованныхъ народовъ. Въ этомъ убѣжденіи „Будущность" ставитъ себѣ задачею, способствуя по мѣрѣ силъ всестороннему разъясненію причинъ нынѣшняго ненормальнаго положенія евреевъ, въ то же время содѣйствовать просвѣщенію евреевъ распространеніемъ научныхъ знаній о іудаизмѣ и еврействѣ и указаніемъ путей къ совершенствованію экономич. и общественн. быта въ духѣ лучшихъ началъ общегражданской жизни.

Програма „Будущности": **I. Статьи по бытовымъ вопросамъ о** юридич., экономич. и культурномъ бытѣ евреевъ. **II. Еврейская лѣтопись: А. Въ Россіи:** 1) Правительственныя распоряженія. Дѣйствія губернскихъ властей, городскихъ и сословныхъ учрежденій. 2) Сенатскія разъясненія законовъ о евреяхъ (въ соотвѣтствующихъ случаяхъ съ изложеніемъ исторіи даннаго вопроса). Судебные отчеты. 3) Обзоръ текущихъ событій еврейской жизни. 4) Письма корреспондентовъ „Будущности". 5) Обзоръ періодической печати о евреяхъ. Б. Заграницей. Иностранное обозрѣніе. Палестинская хроника. **III. Научный отдѣлъ.** Статьи по исторіи евреевъ и еврейской литературы, по іудейской этикѣ и религіозной философіи.—Новости еврейской археологіи и друг. отраслей науки о еврействѣ. **IV. Литературный отдѣлъ.** Повѣсти и разсказы изъ еврейской жизни. Стихотворенія. Художественныя замѣтки. Еврейское народное творчество (Легенды, сказки, пѣсни). Критика и рецензіи новыхъ книгъ. Фельетонъ.

Въ Ежегодномъ сборникѣ „Будущности" помѣщаются болѣе крупныя по размѣрамъ статьи научнаго и литературнаго содержанія.

Съ „Будущности" принимаютъ участіе слѣдующія лица:

Гг. Н. И. Бакстъ, Бенъ-Ами, С. Х. Бейлинъ, г-жа Гемда Бенъ-егуда, Р. М. Брайнинъ, Г. А. Бѣлковскій, д-ръ С. А. Вайсенбергъ, П. И. Вейнбергъ, С. Е. Винеръ, Г. С. Вольтке, И. В. Галантъ, Я. М. Гальпернъ, Г. Г. Генкель, Гершонъ-бенъ-Гершонъ, Ю. И. Гессенъ, доц. М. Ю. Гольдштейнъ, С. М. Гольдштейнъ, О. О. Грузенбергъ, С. М. Дубновъ, Х. Б. Зингеръ, Р. Ф. Ильишъ, Я. И. Израельсонъ, Художникъ М. С. Іоффе, М. Г. Каганъ, д-ръ Л. О. Канторъ, д-ръ Л. С. Кацепельсонъ, Я. Б. Каценельсонъ, Б. А. Кацъ, А. Р. Кугель, М. И. Кулишеръ, И. С. Леви, С. М. Лившицъ, С. А. Лурье, Н. Н. Львовъ, Д. Н. Маминъ Сибирякъ, Ю. Б. Манасевичъ, д-ръ М. Е. Мандельштамъ, И. Ю. Марконъ, М. Мееровичъ (Старый Палестинецъ), М. Г. Моргулисъ, Д. Л. Мордовцевъ, М. И. Мышъ, В. Н. Никитинъ, А. Ф. Пановъ, Л. Паперинъ, Н. А. Переферковичъ, И. Н. Потапенко, Н. О. Пружанскій, Л. М. Рубиновъ, М. Д. Рывкинъ, М. Н. Салтыкова, д-ръ С. А. Скомаровскій, В. Д. Спасовичъ, С. М. Станиславскій, д-ръ филос. М. М. Филипповъ, г-жа Б. Л. Флексеръ, С. Г. Фругъ, д-ръ І. А. Хазановичъ, проф. Д. А. Хвольсонъ, баронъ Н. Н. фонъ-деръ Ховенъ, д-ръ М. О. Шляпошниковъ, О. Н. Штейнбергъ, І. О. Шульковскій, С. Б. Эпштейнъ, д-ръ С. О. Ярошевскій, Л. Яффе и мн. др.

Въ Научно-Литературный сборникъ «Будущности»

за 1900 г. большой томъ 408 стр. текста вошли статьи:

I. Религія и политика въ исторіи древнихъ евреевъ. Д-ра Л. С. Каценельсона.—II. Кумиры. Сказка въ стихахъ. С. Г. Фруга.—III. Ошибка. Разсказъ. М. Д. Рывкина.—IV. Изъ практики примѣненія правилъ 3 мая 1882 г. М. И. Мыша.—V. „Записка" Державина, какъ общественно-историческій памятникъ. Ю. И. Гессена.—VI. Стансы. Х. Б. Зингера.—VII. Враги талмуда. Н. А. Переферковича.—VIII. Диночка пріѣхала. Разсказъ Мих. Брянскаго.—IX. Наши предки на Литвѣ. Историческій очеркъ М. Н. Крейнина.—X. Панская забава. Быль. Стихотв. А. Ф. Панова.—XI. Евреи въ Польшѣ и Бѣлоруссіи въ XVI и XVII ст. По даннымъ изъ раввинскихъ респонсъ. С. М. Лившица.—XII, Птицы перелетныя. Сказка для еврейскихъ дѣтей. Бенъ-Ами.—XIII. Изъ прошлаго и настоящаго евреевъ въ Азіи. Барона Н. Н. фонъ-деръ-Ховена.—XIV. Осенніе цвѣты. Стихотв. С. Г. Фруга.—XV Старыя и новыя свѣдѣнія о евреяхъ въ Абиссиніи. И. Ю. Маркона.—XVI. Безъ радости. Разсказъ. Менделе-Мохеръ-Сфоримъ. (С. Абрамовича). Пер. съ др.-евр. Д. Я. Іоффе.—XVII Евреи въ Южной Африкѣ. Изъ записокъ эмигранта J.—XVIII. М. Оппенгеймъ, національный еврейскій художникъ. М. С. Іоффе.—XIX. Среди чужихъ. Романъ. Макса Віола. (Пер. съ нѣмецкаго). XX. С. Д. Луццато. С. М. Станиславскаго.—XXI. Литературно-критическія замѣтки (Беллетристическіе сборники „Еврейскіе силуэты" и „Въ духотѣ"). О. О. Грузенберга.—XXII. Еврейская литература за послѣдній годъ. Як. Б. Каценельсона. XXIII. Объявленія

„Будущность" выходитъ еженедѣльно въ размѣрѣ $2^1/_2$—3 листовъ. Ежегод. сборникъ выходитъ въ октябрѣ въ объемѣ не менѣе 20 печ. лист.

Новые подписчики на 1901-й годъ, выписавшіе газету изъ Главной Конторы не позже 27 декабря и приславшіе подписную сумму за весь годъ, могутъ получить „СБОРНИКЪ" за 1900-й годъ безплатно, приложивъ 50 коп. на почтовые и конторскіе расходы.

Кромѣ того, новые подписчики, подписавшіеся заблаговременно получаютъ газету со дня подписки.

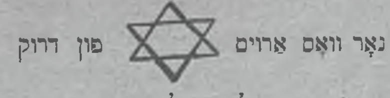
Подписная цѣна: на 1 годъ (съ приложеніемъ ежегоднаго Сборника)—7 руб., на $^1/_2$ года—4 руб., на 3 мѣсяца—2 руб. Для учащихъ учащихся и служащихъ въ еврейскихъ благотворительныхъ учрежденіяхъ при выпискѣ изъ Главной Конторы, дѣлается уступка (на 1 годъ—6 руб. на $^1/_2$ года—3 руб.)—Ежегодное приложеніе предназначается только для годовыхъ подписчиковъ.

Адресъ редакціи и главной конторы: С.-Петербургъ, Пушкинская, 7. Въ Варшавѣ подписка принимается въ Книгоиздательствѣ „Ахіасафъ"

Редакторъ-Издатель Д-ръ С. О. Грузенбергъ

Изданія Товарищества „АХІАСАФЪ".

Ахадъ-Гаамъ, Рабство въ свободѣ, переводъ Н. Василевскаго	
— Подражаніе и асимиляція, переводъ Н. Шейнкина	
— На пути къ сіонизму, перев. Л-на . Буква и жизнь, Положительное и отрицательное. Цѣна каждой брошюры 10 коп. съ пересылкой	12
Лиліенблюмъ М. Л., Пять моментовъ изъ жизни Моисея. Цѣна 35 коп., съ пересылкой	40
Любарскій Г. А., Палестина, ея настоящее и будущее. Очеркъ положенія современной Палестины и существ. въ ней евр. колоній, цѣна 75 к. съ перес.	85
Нордау М. Д-ръ, Докторъ Конъ, трагедія изъ современной жизни, цѣна 60 к. съ перес.	66
Членовъ В. Е. Д-ръ, Второй конгрессъ сіонистовъ и предшествовавшія ему совѣщанія, цѣна 50 к. съ пересылкой . . .	58
Ямпольскій П. А. Д-ръ, Вступительная духовная бесѣда о еврействѣ . . .	
— Вторая бесѣда о еврействѣ, Третья бесѣда о еврействѣ, цѣна каждой брошюры 15 коп., съ пересылкой .	17
Яффе Л., Записки Давидова дома, по Рекендорфу и Фридбергу, цѣна 35 коп. съ пересылкой	40

נאָר וואס אַרוים פון דרוק

יודישע פאלקס-ליעדער מיט נאָטען

פון מ. מ. ווארשאווסקי

מיט א פארערדע פון שלום-עליכם.

פראכט-אויסגאבע.

פרייז 1 רובל מיט פּאָרטאָ.

ציוניסטען בעקומען 25% ראַבאַט; מוכרי-ספרים — נאך בעדינגונג.

צו בעקומען ביים פערפאסער לויט אדרעסע:

Въ Кіевъ, **М. Житомирская 18.** Присяжному Повѣренному **М. М. Варшавскому.**

מיטעלען צום לעבען

איך לערען בריפליך אויך פערזענליך חעמישע ארטיקעלען וועלכע מיט יעדער פון זיי קען מען פיין עקזיסטירען, אויך דעגראם, טראַנען, גלאנס פיר גערבער א. ז. וו. פאָדערט גאנץ ווייניג קאפיטאל, געבען פראווא זיטעלסטוואַ זאגאר אין פטרבורג לויט א געוויזענע רעשעניע פון סענאט. אנטווארט געגען 7 ק' מארקע.

Варшава, Дѣльная. №18/10

И. Матузону.

צוקערניע ש. שפיגעלגלאז

ווארשא, נאלעווקי Nr. 10

(פארמאלס. איגעלזאָהן) וועלכע עקזיסטירט זייט 18 יאהר. פון דער צייט און זייט איך האב זי איבערגענומען אונטער מיינע אויפזיכט האב איך פיעל פערבעסערונגען איינגעארדענט. רייך, כשר, בילינ. בעשטעלונגען ווערען פינקטליך אויסגעפיהרט, היער און איף דער פראווינץ. פיעלע דאנקען בריעפליך אויך מינדליך.

די צוקערניע בעזיצט 24 ז צום לעזען.

זייט געזונד!

4 ניצליבע ביכער וועגען געזונד פארהיטען, פון דאקטאר גאָטליעב.

1) די ערשטע הילף ביז דער דאקטאר קומט. פרייז 25 ק'
2) שווינדזוכט, (סוכאטע) „ 25 ק'
3) מאגען אונד געדערמ־קראַנקהייטען 40 ק'
4) מענערקראַנקהייטען (סעקרעטנע-ווענערישע) „ 40 ק'

עס דרוקט זיך דאָס 5) נערוועג־קראַנקהייטען.

Книжный магазинъ и библіотека ВАРШАВА,

А. ЦУКЕРМАНА

Налевки 7. прежде 15.

דר. מ. גאָטליעב

ארדינאטאר דער אוניווערסיטעט

קליניק

קארמעליצקא 4

שפרעכע שטונדען פון 5 ביז 7

העמיש-מיקראסקאפישעס לאבאראטאריום פיר אונטערזוכונגען פון ליחות, בלוט, זרע א.ד.ג.

פיר 3 רו"כ.

לערן איך בריעפליך און פערזענליך 1 ארטיקעל אחעמישען (וועלכער איז ניט גערעכענט אין פראספעקט פון מיינע חעמישע לעהרעס) זייער וויכטיג פיר אלע סאָרטען האנדלונגען, געזעלשאפטען, פאבריקען, פערשיעדענע פירמאס און פיר יעדען איינצעלנעם בעזונדער, פאָרערט קיין קאפיטאל און איינריכטונגען. ביי פערקויף פון 15 רו"כ די סחורה גאראנטיר איך אויף זיכערע 10 רו"כ פרנסה. ענערגישע פערקויפער קענען זייער פיעל פערקויפען. ערקלערונג געגען א 7 קאָפּ. מארקע אויף אנטווארט. פערזענליך צו הויז פון 12—9 מארגענס און פון 8—4 אבענדס.

Варшава Дѣльная 18.
И. МАТУЗОНУ.

נור פיר 7 רובל 50 קאָפּ'

שיקע איך ארויס גאנגבארע סחורה וואס דער פרייז איז איבעראל ניט ווייניגער ווי 12 ר', דערצו בעקומט יענער אויף זיין אָרט די אגענטורא פון די סחורה מיט זייער גוטע קאנדיציעס. גענויע ערקלעהרונג געגען א 7 קאפּ' מארקע אויף אַנטוואָרט. כל הקודם זכה.

И. Матузонъ,
ВаршаваДѣльная 18.

Годъ 2-й Открыта подписка на 1901 г. **Годъ 2-й**

на еженедѣльную

финансово-экономическую, торговую и промышленно-техническую газету

„ПРОМЫШЛЕННЫЙ МІРЪ"

Газета „Промышленный Міръ" выходитъ еженедѣльно, въ объемѣ 3 листовъ текста, и содержитъ слѣдующіе отдѣлы:

I. Правительственныя распоряженія.
II. Статьи, обзоры и корреспонденціи по финансово-экономическимъ и торговопромышленнымъ вопросамъ.
III. Хроника.
IV. Кредитъ и банковое дѣло.
V. Акціонерное дѣло.
VI. Фабрично-заводскій отдѣлъ.
VII. Горное дѣло.
VIII. Хлѣбная торговля и мукомол. промышленность.
IX. Страховое дѣло.
X. Обзоры новѣйшихъ изобрѣтеній въ области техники.
XI. Пути сообщенія, тарифы, фрахты.
XII. Обзоръ печати и библіографія.
XIII. Вопросы и отвѣты (практическія свѣдѣнія, указанія и сообщенія промышленнымъ дѣятелямъ).
XIV. Объявленія.

Редакція газеты „Промышленный Міръ" относится съ полнымъ безпристрастіемъ ко всякому обоснованному мнѣнію по вопросамъ нашего экономическаго быта.

Столбцы газеты открыты какъ для представителей экономической науки, такъ и для просвѣщенныхъ практическихъ дѣятелей, которые прямо заинтересованы въ томъ, чтобы нужды разныхъ отраслей торгово-промышленной дѣятельности своевременно останавливали на себѣ вниманіе общества и правительства.

Подписная цѣна съ пересылкой и доставкой: на годъ—10 рублей, полгода—5 рублей и четверть года—3 рубля.

Подписка принимается въ конторѣ редакціи: **С.-Петербургъ, Коломенская ул., д. № 1,** и во всѣхъ книжныхъ магазинахъ.

Пробные №№ высылаются по первому требованію безплатно.

Редакторъ-Издатель А. С. Залшупинъ.

יי"ש ושפירט של פסח למבינים ולמהדרין.

הזאוואָד מיי"ש של פסח שלי, נוסד בשנת תרכ"ה, זה שלשים וששה שנים, השפירט שלי נודע ומפורסם בטוב טעמה, וריחה, וזך מראי, וביתרון הכשרה, (כי כל הפועלים והעוסקים בהזאוואד המה מאחינו, כשרים ונאמנים, וכל זר לא יבוא אל הביה בלי שומר) כאשר יעידון ויגידון הרבנים הגאונים והצדיקים, הרבנים והמו"ץ דק' הוראדנא ואחי"ו ה"ה מרן ברוך מרדכי ליבשיטץ זללה"ה האבד"ק שעדליץ, ה"ה מרן אליי חיים מייזיל שליט"א האבד"ק לאדז, האדמו"ר ר' גרשון העניך זללה"ה מראדזין, היה מרן יוסף דובער הלוי זללה"ה האבד"ק בריסק, ה"ה מרן חיים הלוי סאלאוויצקי שליט"א האבד"ק בריסק, ה"ה מרן יצחק אלחנן זללה"ה האבד"ק קאוונא, ה"ה מרן שלמה הכהן שליט"א המו"ץ דק"ק ווילנא, כל הקונים יוכלו לקבל היי"ש פסח בקבוקים בני 1/10 1/20 היין, מהזאוואר שלי מוכן למכירה ישר לידיהם. גם בעלי בתים הקונים לעצמם, יוכלו להשיג ישר מזאוואד שלי, כן נמצא אצלי יי"ש ישן, ומנוקה (אָציש-צינע) הדורשים יפנו אלו ככתובתי:

Б. Г. ЯФФЕ, Гродно.

נאום דובער בהגאון מוה"ר מרדכי גימפל זללה"ה יפה.

נור מיט עטליכע רובל

קען יעדער מענש ביי זיך אויפ'ן ארט א גוטע פרנסה איינפיהרען, אזוי ווי איך גיב צו ערקלערען דורך א בריעף געגען א 7 קאפּ' מארקע.

אדרעסירען:

Варшава, Я. Найдичъ.

יין גפן כשר לפסח, בהכשר הרבנים יהגאינים בפולין וליטא.

באשר זה שנים רבות עסקתי במסחר היין של אבי ה"ר **הירש פריינער** וגם היינות של ה"ר **משה האכפעלד** נעשו רק ע"י ותחת השגחתי בהכשר וטוב טעם, הנני מודיע, כי גם בשנה זו מוכן הנני למלאות חפץ הדורשים ממני אף היין אחד מן 90 קאָפ. עד 8 ר"כ כל היין. ולהפיץ אשלה פרייז-קוראנט מכל המינים והמקחים, ויען כי יינות שנה זו מבורכים בטוב טעם, אקוה להפיק רצון הקונים עצהיו"ט.

חיים פרייגער. ХАИМУ ПРЕЙГЕРУ КЕШЕНЕВЪ.